

Varför tar inte finländska fäder ut familjeledigheter?

En studie av uttagsmönster och förklaringsmodeller

Sanna Granholm

Magisteravhandling i socialpolitik

Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier

Handledare: Mikael Nygård

Åbo Akademi

Vasa, 2020

Författare (Efternamn, förnamn)	Årtal
Granholt Sanna	2020
Arbetets titel	
Varför tar inte finländska fäder ut familjeledigheter? En studie av uttagsmönster och förklaringsmodeller.	
Avhandling för magisterexamen i socialpolitik Vasa: Åbo Akademi. Fakulteten för pedagogik och välfärdsstudier	Sidantal: 68
Referat/abstract	
<p>Föräldraledighetssystemet i Finland och i de andra nordiska länderna har haft som mål att uppnå ett mer jämställt föräldraskap, samt att stöda den så kallade tvåförsörjar-tvåvårdarmodellen. Man har framförallt ett flertal gånger ökat faderskapsledighetens längd med hjälp av öronmärkta ledigheter för fäder. Tanken bakom ökningarna har varit att involvera fäderna i barnskötseln. Utmaningarna är speciellt relaterade till värden av barn, och vilken roll valfriheten och flexibiliteten i Finlands modell har i detta hänseende. Främst medför detta en jämställdhetsproblematik, eftersom mödrarna använder den större delen av föräldraledigheten och blir de dominerande användarna av vårdledighet.</p> <p>Syftet med avhandlingen är att studera finländska fäders uttag av familjeledigheter. Den fokuserar på föräldraledighetssystemets utformning i Finland och presenterar olika orsaker och förklaringsmodeller till varför fäder inte utnyttjar sin andel av familjeledigheten i en större utsträckning. Speciell fokus sätts på jämställdhetsproblematiken angående familjeledigheter – något som länge varit omdiskuterat i både massmedier och i politiken. Därefter analyseras fäders andel av ledigheterna, och vilka faktorer som främjat ledighetsanvändningen och vilka faktorer som saktat ner den, med hjälp av tabeller och figurer. Avhandlingen presenterar även teorier som kan fungera som förklaringar till den könsmissiga rollfördelningen mellan föräldrarna över tid. Dessutom diskuteras hur attityder, ekonomi och utbildning samt könsfördelningen i hushållet och på arbetsmarknaden påverkar uttaget av familjeledigheter bland fäder.</p> <p>Mina frågeställningar i avhandlingen är: Finns det en skillnad mellan finländska fäder och mödrar när det gäller uttaget av familjeledigheter, och har denna skillnad ökat eller minskat över tid? Finns det en skillnad mellan fäders användning av familjeledigheter mellan de nordiska länderna, och har denna skillnad förändrats över tid? Vilka tänkbara förklaringar till dessa skillnader kan man finna i teorier och tidigare forskning inom området?</p> <p>I avhandlingen diskuteras vilka orsakerna är till att fäder inte tar ut sina andelar av ledighet i en högre grad, och hur detta kan förklaras med hjälp av tidigare forskning och systematiska skillnader över tid. Utan en reform av familjeledigheterna anses jämställdheten bli den stora förloraren, och därför presenteras även nya möjliga familjeledighetsmodeller i slutet av avhandlingen.</p> <p>Ämnet är mycket aktuellt och dessutom väldigt relevant från ett socialpolitiskt perspektiv, inte minst eftersom en familjeledighetsreform länge har varit diskuterad på samhälls nivå, i medier och i regeringen. En reform av föräldraledigheterna är i skrivande stund i planeringsfasen och familjeledigheter kommer att vara ett stort diskussionsämne de kommande åren då man kommer att försöka reformera modellen.</p>	
Sökord:	
Föräldraledighet, moderskapsledighet, faderskapsledighet, pappakvot, familjepolitik.	

Innehållsförteckning

Abstrakt

1. Inledning.....	1
1.1 Bakgrund och tidigare forskning.....	2
1.2 Syfte och frågeställningar.....	4
1.3 Avhandlingens disposition	6
2. Det finländska familjeledighetssystemet.....	8
2.1 Historisk utveckling av ledigheterna i Finland	10
2.1.1 Föräldraledighet	10
2.1.2 Vårdledighet	13
2.2 Det finländska familjeledighetssystemets uppbyggnad	14
2.3 Flexibilitet och jämställdhet i fokus	18
2.4 Ersättningsnivåer	22
3. Fäders ledighetsuttag över tid	24
3.1 Fäders andel av penningar och stöd i Finland	25
3.2 Nordisk jämförelse av fäders uttag av föräldraledigheter	33
4. Förklaringar till den könsmässiga skillnaden i familjeledighetsuttag.....	38
4.1 Övergripande teorier om rollfördelningen i familjen	39
4.2 Förklaringar till finländska fäders låga användning av familjeledigheter.....	41
4.2.1 Attityder	42
4.2.2 Ekonomi och utbildning	44
4.2.3 Arbetsmarknaden	46
4.2.4 Andra förklaringar.....	48
5. Sammanfattning och diskussion.....	50
Litteraturförteckning	57

Figur- och tabellförteckning

Figur 1. FPA:s stöd till barnfamiljer från barnets födsel tills barnet fyller tre år (Källa: modifiering av figuren i Folkhälsans rapport, 2019).....	16
Figur 2. Mottagare av föräldradagpenningar och utbetalda dagpenningar, fäder. Omarbetad utformning. (Källa: Egna beräkningar baserat på statistik från FPA, Kelasto statistikdatabas).....	28
Figur 3. Mottagare av barnavårdsstöd och utbetalda barnavårdsstöd, fäder. Omarbetad utformning. (Källa: Egna beräkningar baserat på statistik från FPA, Kelasto statistikdatabas).....	33
Tabell 1. Ersättningsnivå för moderskaps-, faderskaps- och föräldraledighet i de nordiska länderna år 2017 (Källa: modifiering av tabell på s. 27 i Miettinen, 2017).....	23
Tabell 2. Föräldradagpenningar med stöd av sjukförsäkringslagen. (Källa: modifiering av tabell 1,2,3 och 4 på s. 26-27 i FPA:s årsbok, 2019)	31
Tabell 3. Föräldraförmånens upptag av män och kvinnor. (Källa: Modifiering av tabell 3.6 på s. 56 i NOSOCO:s rapport, 2017).....	36

1. Inledning

De nordiska länderna har länge varit kända för att vara familjevänliga välfärdsstater. Finland är också känt för sin generösa familjepolitik, vars mål har varit att stöda barnfamiljer ekonomiskt, men också att öka jämställdheten mellan könen i familjelivet. Samtidigt finns det fortfarande ett jämställdhetsproblem, som har att göra med att fäder inte tar ut familjeledigheter i samma grad som mödrar. Tidigare forskning visar att det finns en klar skillnad mellan föräldrarna när det gäller användningen av ledigheterna (t.ex. Lammi-Taskula, Salmi & Närvi 2017; Nordemark, 2014). Vad vi inte däremot vet, är varför dessa skillnader finns, hur de har uppkommit och med vilka medel man kunde åtgärda dem. Därför kommer denna magisteravhandling i socialpolitik att presentera och diskutera olika orsaker och förklaringsmodeller som kan hjälpa oss att förstå detta problem.

Ämnet är speciellt aktuellt i Finland just nu, eftersom frågan om en familjeledighetsreform har legat i luften och debatterats i massmedier och av alla stora partier ända sedan riksdagsvalet (2019). Men diskussionen går visserligen längre tillbaks i tiden än så. Behovet av en föräldraledighetsreform som skulle göra fördelningen av ledigheten mera jämställd har diskuterats ända sedan 2010-talet. Regeringen i Finland har länge försökt reformera familjeledigheterna, men trots försök har inte många eller genomgripande reformer gjorts. Tyngdpunkten i senaste reformerna har legat främst på att öka fädernas användning av familjeledigheten samt att stärka jämställdheten, flexibiliteten och valfriheten i systemet. Man har bland annat lyft fram att den skeva fördelningen i uttaget av familjeledigheter stärker kvinnornas roll i fråga om det obetalda hushållsarbetet och försämrar deras arbetsmarknadssituation. En annan aktuell sak i dagens samhällsdebatt är den låga och sjunkande nativiteten i Finland, och det har till och med kastats fram tankar om att en familjeledighetsreform kunde leda till en högre nativitet (Kontula, 2018).

Ledighetssystemet har visserligen sakta men säkert utvecklats under de senaste decennierna, men Finland saknar fortfarande en grundlig reform av föräldraledighetssystemet som vore anpassad till dagens moderna samhälle, vars grundsten bygger på jämställdhet. En reform av detta slag diskuterades under förra valperioden (2018), men slopades på grund av brist på resurser och oenighet angående vilken modell man skulle välja. Den nuvarande regeringen

under Sanna Marins ledning förbereder som bäst en familjeledighetsreform, som tidigast sägs ska komma i bruk år 2021, om regeringen lyckas med reformen.

Genom att inkludera en större andel för fäderna i föräldraledigheterna skulle föräldraskapet bli mer jämställt. Fadern skulle få en självständig roll som vårdare och även arbetsmarknaden skulle bli mer jämställd som en konsekvens av detta. Ojämställdheten gällande föräldraledighetsuttaget i Finland beror antagligen på attityder, på skillnader i utbildningsnivån och inkomster bland föräldrar, på arbetsmarknaden samt på andra faktorer som i praktiken påverkar föräldraledighetens fördelning mellan föräldrarna samt fördelningen av hushållsarbetet i hemmet. Därför är det viktigt att diskutera vilka de faktorer är som bidrar till att detta mönster uppkommer. Det är även viktigt att diskutera hur olika teorier om könsroller (t.ex. West & Zimmerman, 1987) samt om arbetsfördelningen mellan makar (t.ex. Becker, 1991) kan bidra till förståelsen av föräldraledighetens fördelning i familjen. På detta vis kan man även lättare avgöra vilka insatser som behövs för att nå ett mer jämställt föräldraskap. Man kan även se på vilka systematiska skillnader det finns och med vilka hjälpmedel familjeledighetssystemet kan förverkligas framöver.

1.1 Bakgrund och tidigare forskning

Det finns mycket forskning kring familjeledigheter och familjeledighetssystemen i de nordiska länderna, eftersom dessa länder har varit relativt framgångsrika när det gäller uppnåendet av jämställdhet (t.ex. Eydal, Rostgaard & Hiilamo, 2018; Eydal et al., 2015; Miettinen, 2017). Exempelvis har forskarna jämfört de nordiska ländernas familjeledighetsmodeller och graden av uppnådd jämställdhet, samt de medel med vilka man lyckats öka jämställdheten. De diskuterar även skillnaderna mellan ländernas familjeledighetsmodeller och hur olika reformer antingen ökat eller saktat ner jämställdheten mellan föräldrarna (Eydal et al., 2015; Miettinen, 2017).

Det finns flera faktorer som påverkar huruvida vi överhuvudtaget kan uppnå en jämnare fördelning av familjeledigheter, till exempel vad som påverkar uttaget positivt och vad som bromsar utvecklingen i Finlands familjeledighetsmodell. Därför är det viktigt att peka på och diskutera den forskning som idag finns gällande fäders uttag och jämställdheten i

familjeledigheter. Därför har jag valt att koncentrera till största del på familjeledighetmodellen och dess struktur på 2000-talet, samt de reformer som gjorts för att utveckla ledighetssystemet och fädernas andel av ledighet.

Trots den forskning som gjorts verkar det inte finnas ett entydigt svar på frågan om vad det sist och slutligen är som påverkar pappors användning av familjeledighet. Man har istället påpekat att det är många olika komponenter och förklaringar som påverkar uttagsmönstret (t.ex. Takala, 2005; Eydal et. al., 2015; Miettinen, 2017; Närvi, 2018). Varje lands historiska och politiska utveckling har även visat sig ha stor betydelse när det kommer till familjeledigheternas utformning och traditionella roller inom familjer (Miettinen, 2017). Därför har jag inkluderat ett kapitel om ledigheterna i Finland från en historisk synvinkel, för att förstå utvecklingen och utformningen av ledigheterna över tid.

Det diskuteras även hur man med hjälp av olika teorier som *görandet av kön* (1987) och *hushållsteorin* (1991) kan förstå hur könsroller och rollfördelning inom familjen har en stor funktion i utformningen av jämställt föräldraskap över tid. För att förstå könsroller och dess relation till arbetsmarknaden, vilket även reflekteras i hushållsarbete och föräldraledigheter, måste man förstå varför kvinnor och män har en specifik status i samhället. För att förstå detta har jag valt att använda West och Zimmermans teori *görandet av kön* (1987). Teorin fokuserar på att förklara könets relationella karaktär, vilket innebär att kvinnlighet och maskulinitet, likasom moderskap och faderskap, kommer fram i all social interaktion. Genom förmedling blir kön något som görs snarare än något som bara "är". (West & Zimmerman, 1987.) Jag har även valt att beskriva Beckers (1991) hushållsteori, för att få en uppfattning över hur hushållsteorin förklarar familjeledighetsmodellen, hushållsarbetet och sambandet till arbetsmarknaden. Hushållsteorin förklarar utförligt hur familjen funkar som en maximeringsenhet var alla familjemedlemmar har en roll och en nyttofunktion (Becker, 1991).

Tidigare forskning lyfts även fram för att närmare se om det verkligen finns ett jämställdhetsproblem i den finländska familjepolitiken och föräldraledighetsuttaget, och på vilket sätt detta syns i det nuvarande systemet. Ett exempel är den forskning som gjorts om finländska pappors användning av föräldraledigheter (Närvi, 2018). Forskningen baserar sig på en enkätstudie bland 900 fäder och intervjuer med 13 fäder eller chefer för att få en uppfattning av vad som motiverar eller minskar användningen av familjeledigheter. Studien tittar på villkoren och hinder för fädernas familjeledighetsuttag och faktorerna bakom fördelningen av

ledigheterna. Vad man fann var att ledighetsuttaget hänger tätt ihop med både fäders och mödrars socioekonomiska ställning och arbetsmarknadssituation. (Närvi, 2018.) Forskningen ger bra insikter över fäders tankesätt när det kommer till användning av ledigheter. Det bör dock observeras att forskningen är utförd på en liten del av befolkningen i jämförelse med hela landets befolkning, vilket gör att resultaten inte direkt kan generaliseras till hela landets situation utan istället för fram möjliga förklaringar och orsaker från fäders synvinkel. Resultat kommer framöver även att hänvisas i min avhandling.

I min avhandling använder jag både begreppet föräldraledighet som helhet, som baserar sig på de utbetalda penningarna (moderskaps-, faderskaps- och föräldrapenning) enligt sjukförsäkringslagen (2004/1224), utöver det använder jag även begreppet föräldraledighet när jag hänvisar till den ledighet som kommer efter moderskapsledigheten. Jag använder även begreppet familjeledighet, var jag inkluderar vårdledigheten, som är reglerad enligt arbetsavtalslagen (2001/55) (moderskaps-, faderskaps-, föräldra- och vårdledighet).

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna magisteravhandling i socialpolitik är att studera den könsmässiga skillnaden i uttaget av familjeledigheter i Finland under 2000-talet samt att diskutera olika orsaker och förklaringar till denna skillnad. Detta syfte kan spjälkas upp i följande tre frågeställningar

1. Finns det en skillnad mellan finländska fäder och mödrar när det gäller uttaget av familjeledigheter, och har denna skillnad ökat eller minskat över tid?
2. Finns det en skillnad mellan fäders användning av familjeledigheter mellan de nordiska länderna, och har denna skillnad förändrats över tid?
3. Vilka tänkbara förklaringar till dessa skillnader kan man finna i teorier och tidigare forskning inom området?

Jag har valt att använda deskriptiv analys som är en form av statistisk analysmetod. Deskriptiv statistisk analys förutsätter kvantitativt data, och betyder att man beskriver data, till exempel åskådliggör och jämför fördelningar (Bryman, 2018). Jag har valt att använda redan insamlad och färdigställd offentlig statistik från olika nationella myndigheter, som till exempel Folkpensionsanstaltens statistikdatabas Kelasto och Nordiska rådet. Genom att studera offentlig statistik är det möjligt att kartlägga hur fördelningen av ledigheterna ser ut för hela Finland över tid. Jag kommer att föra in statistiken och göra egna tabeller utgående från statistik som finns publicerat, och sedan deskriptivt analysera resultaten i min avhandling.

Jag har valt att till största del fokusera på Finlands föräldraledighetsmodell, men eftersom de nordiska välfärdssamhällena har en liknande struktur på familjeledigheterna och en hög grad av uppnådd jämställdhet i föräldraskapet, hänvisar jag även till andra nordiska länder i vissa sammanhang. Detta gör jag för att få en större förståelse och inblick i varför ledigheten i Finland ser ut som den gör idag, samt huruvida och i så fall med vilka medel andra nordiska länder har uppnått en högre grad av jämställdhet i detta hänseende.

En viktig fråga i detta sammanhang är på vilket sätt attityder och förutfattade meningar påverkar familjernas användning av ledigheter, samt vilka tillvägagångssätt och möjligheter det finns för att förändra dessa (Nygård, 2013). När man tar i beaktande West och Zimmermans teori görandet av kön (1987) kan man se att samhället och institutioner spelar en betydande roll för individens val och möjligheter. Enskilda mödrar och fäder kan själva göra val, men dessa val påverkas av de sociala hinder eller möjligheter som samhället har byggt upp, och formas av de alternativ som finns tillgängliga för dem. (Risman, 1998.) Eftersom ersättningsnivåer och villkor för föräldraledigheter ändrats över tid finns ett stort behov av nya studier av de olika faktorernas påverkan på föräldraledighetsuttaget. Särskilt inkomstens inverkan på uttaget av föräldraledighet är intressant, eftersom skillnader i inkomst mellan makar kan påverka fördelningen av familjeledighet mellan föräldrar. (Duvander & Lammi-Taskula, 2010.) Därför är det viktigt att studera vilka strukturer och fenomen som påverkar familjen och föräldraledigheter, för att få en ökad förståelse över vilka faktorer som påverkar föräldrarnas beslut att ta ut olika stöd så att välfärdssamhället ska kunna erbjuda dessa. (Nygård, 2010.)

Trots de många olika familjemodellerna som finns i dagens samhälle har jag valt att fokusera på den traditionella kärnfamiljen som består av man, kvinna och barn. Detta har jag valt för att

studera den könsmässiga skillnaden i ledighetsuttag och eftersom den största andelen av befolkningen fortfarande består av den traditionella kärnfamiljen.

Med smart familjepolitik och familjeledighetssystem är det möjligt att påverka människors motivation att skaffa barn nu och i framtiden. När man i Familjebarometern (2018) frågade om betydelsefulla familjepolitiska åtgärder, hade som de viktigaste åtgärder lyfts fram flexibel arbetstid för småbarnsföräldrar och man önskade mera och bättre deltidsarbetsmöjligheter. Ihopsättningen av arbete och familj flexibelt har därför varit, och kommer vara, ett av de viktigaste familjepolitiska utvecklingsområdena framöver. (Kontula, 2018.)

1.3 Avhandlingens disposition

Temat för avhandlingen är familjeledigheter, uttagsmönster och förklaringsmodeller. I det andra huvudkapitlet kommer jag att presentera det finländska familjeledighetssystemets historiska utveckling, vilken struktur familjeledighetssystemet har i skrivande stund samt vad som menas med flexibilitet, jämställdhet och ersättningsnivåer när det berör familjeledighetssystemet.

I tredje huvudkapitlet kommer jag att presentera vilka skillnader det finns i finländska mödrars och fäders familjeledighetsuttag över tid. Här presenteras även figurer och tabeller över ledighetsuttagen samt ledighetspenningar som är baserade på statistik från statistikdatabasen Kelasto och Nordiska Rådet. Jag hänvisar även till de nordiska länderna i detta sammanhang, för att få en större förståelse med vilka medel andra nordiska länder har uppnått en högre grad av jämställdhet i detta hänseende. Med hjälp av figurerna kommer skillnaderna tydligare fram, och skillnaderna förklaras bland annat med hjälp av olika forskningsresultat.

I det fjärde huvudkapitlet presenterar och diskuterar jag olika förklaringar till den könsmässiga skillnaden i familjeledighetsuttaget. Här diskuteras bland annat teorier om rollfördelningen inom familjer samt könsmässiga teorier som kan förklara varför det fortfarande finns könsskillnader i dagens samhälle. Dessutom behandlas förklaringar till fäders låga användning av familjeledigheter. Trots att man länge har försökt stimulera de finländska fädernas involvering i barnomsorgen genom olika bonussystem och kvoter, har deras användning av familjeledigheter inte ökat avsevärt. Här koncentrerar jag mig på forskning som lyfter fram bl.a.

attityder, ekonomi och utbildningsnivå, arbetsmarknad samt andra faktorer som påverkar fädernas val att antingen använda, eller låta bli att använda sin ledighet.

Som femte huvudkapitel presenterar jag en sammanfattning av materialet. Jag nämner även 6+6+6-modellen som fått mycket stöd av politiska partier, och 1+7+7-modellen som förväntas bli den nya föräldraledighetsmodellen och varit mycket omtalad i riksdagsvalet 2019. Därefter diskuterar jag de viktigaste slutsatserna som framkommit i avhandlingen. Som sist presenteras litteraturlistan över material som jag använt mig av i avhandlingen.

2. Det finländska familjeledighetssystemet

Sedan 1960-talet har statliga välfärdsinstitutioner utvecklats för att stöda samordningen av förvärvsarbete och familjeliv (Lammi-Taskula, 2007). Sedan 1970-talet har socialpolitiken i Finland försökt stöda föräldrars deltagande i arbetsmarknaden, genom att öka tillgänglighet av barndagvård och förena arbete och föräldraskap (Nygård, 2010). I jämförande välfärdsforskning urskiljer sig nordiska länder ofta när det gäller jämställdhet i inkomstnivåer och fattigdom. Dessa egenskaper anses ofta vara några av huvudelementen i den så kallade nordiska välfärdsmodellen. (Kautto, 2001; Nygård, 2013.) Den sociala trygghetspolitiken i Finland handlar om att skapa sociala och ekonomiska grundförutsättningar för det mänskliga välbefinnandet, exempelvis olika inkomstöverföringar baserade på lagstadgade sociala försäkringar eller sociala understöd, som barnbidrag och olika typer av välfärdsservice för familjer (Nygård, 2013).

Sociala förändringar är således viktiga att studera i välfärdssamhällen, och förändringar inom könsroller och familjeformer är några av de centralaste förändringarna i det moderna samhället. Kvinnornas sysselsättningsgrad har ökat kraftigt under 1900-talet som en följd av den offentliga sektorns expansion. Ökningen av sysselsättningsnivån hänger även samman med en förändring av könsrollerna i familjelivet och i arbetslivet, vilket i sin tur har ökat behovet av offentliga omsorgstjänster, som barnomsorgen. (Nygård, 2013.)

Fäders rättighet till ledighet infördes så sent som på 1970-talet, och under det senaste decenniet har fäders deltagande i barnvården stått i fokus när det kommer till utvecklingen av ledigheterna. Orsaken till detta är att föräldraledigheten under de senaste decennierna till största delen har utnyttjats av mödrarna, och fördelningen av barnavård och hushållsarbete i familjerna har därmed blivit ojämn. Det har i sin tur påverkat kvinnornas arbetsmarknadsställning som inte är jämställd med männens, varav mönstret för löner har att göra med den könsspecifika situationen på arbetsmarknaden. Traditionella roller, exempelvis i fråga om arbetsmarknadsanknytning, speglas på så sätt fortfarande i föräldraledighetsuppdelningen. (Lammi-Taskula, 2007.)

Att säkra barnen en trygg uppväxt i en trygg miljö, samt att säkra föräldrarnas möjligheter i hänseende till inkomster och mental hälsa är grundtanken i Finlands familjepolitiska styrning

(Social- och hälsovårdsministeriet [SHM], 2016). Familjepolitiken kan i sin helhet uppdelas i tre större delar som består av ekonomiska stöd och bidrag, service för familjer och familjeledigheter. Genom att säkra föräldrarnas inkomster betonas det allmänna ansvar som samhället har för barnens uppväxt (SHM, 2013.) Ekonomiska förmåner och stöd ansvarar FPA för, och olika stödformer för familjer är exempelvis moderskapsunderstöd, barnbidrag, stöd för boende, utkomststöd, underhållsstöd och barnavårdsstöd. När det berör vården och servicen som riktas till barnfamiljer hör det till kommunens ansvarsområde. (FPA, 2018a; Granholm, 2018)

Familjepolitiken riktade tidigare in sig på så kallade ”gamla sociala risker”, som exempelvis fattigdom bland barnfamiljer, men har under de senaste tre decennierna blivit allt mer inriktad på att hantera så kallade ”nya sociala risker”, som att underlätta föräldrarnas kombination av arbete och familjeliv. Vartefter tvåförsörjar-tvårvårdarmodellen har blivit allt mer av en norm i västvärlden, har det även uppkommit nya former av riskgrupper inom familjer som påverkar välfärdssamhället. Exempel på sådana är ensamförsörjarhushåll, ombildade kärnfamiljer och könsneutrala familjer (förutsätter inte ett visst kön). Trots många positiva effekter som de nya familjeformerna för med sig, ökar dessa nya former även fattigdomsriskerna inom familjer. Dessutom leder de till nya och unika uttagsmönster när det gäller familjeledigheter, vilket betyder att familjeledighetsmodellen även borde anpassas till de nya familjeformerna och deras behov. (Nygård, 2013.)

Trots strävan efter ett jämställt föräldraskap och en jämställd vårdnad av barn verkar det fortfarande vara ett stort ansvar hos modern att fördela ansvaret över barnet. Det har dock blivit mer av en norm för fäder att använda sig av föräldraledigheten, och de som inte använder denna förmån är mera av ett undantag. Fäders andel av ledigheten kan ses som en delaktighet i föräldraansvaret och av barnets vård. Att fäders ledighet är viktig för att skapa kontakt mellan barn och far håller även de flesta med om. (Brandth & Överli, 1998.) En jämnare fördelning av föräldraledigheterna mellan föräldrarna är fortfarande ett av de centrala målen för jämställdhetspolitiken i arbetslivet. Eftersom föräldraledigheterna är sammanlänkade med arbetsmarknaden, betonas det hur arbetet och familjelivet borde bindas samman i anslutning till de lagstadgade familjeledigheterna. (Kiianmaa, 2012.)

2.1 Historisk utveckling av ledigheterna i Finland

För att få en ingående förståelse av tvåförsörjar-tvåvårdarmodellen som Finland använder sig av, bör vi också titta närmare på Finlands familjeledighetssystemets utveckling genom åren. De andra nordiska länderna har varit föregångare när det kommer till familjeledigheters utveckling och ekonomisk ersättning, medan Finland har följt efter i en något långsammare takt. Trots det har Finland idag ett rätt välutvecklat system med många förmåner.

2.1.1 Föräldraledighet

Den första förlossningsrelaterade moderskapsledigheten (nu moderskapsledighet, faderskapsledighet och föräldraledighet) omfattades av lagen om anställningsavtal för ungefär 100 år sedan (Haataja, 2016). För arbetande mödrar innebar moderskapsledighet i praktiken ett förbud mot arbete utan inkomst, eftersom frivilliga sjukfonder sällan kompenserade för inkomstförlusten under moderskapsledigheten (Haataja, 2016; Hiilamo, 2006). Det var år 1917 som en lag trädde i kraft vars avsikt var att skydda kvinnor i slutskedet av graviditeten som arbetade i industribrancher (och andra utmanande brancher). Kvinnor fick således moderskapsledighet efter förlossningen, som varade fyra veckor. Den fyra veckor långa ledigheten blev år 1922 obligatorisk och gällde således alla mödrar oberoende branch, och år 1947 förlängde man ledigheten ytterligare till sex veckor. (Granholm, 2018; Hiilamo, 2006.) Moderskapsunderstödet var den första och mest betydelsefulla reformen inom familjepolitik i Finland, och trädde i kraft år 1938. Moderskapsunderstödet var en förpackning med grundläggande produkter som familjer behövde för ett nyfött barn. Syftet med moderskapsunderstödet var att främja antalet födselar i Finland och ge en känsla av trygghet för barnfamiljer. (Varjonen, 2011.)

Moderskapsunderstödet samt inrättandet av ett flertal nya familjerådgivningar regionalt medförde att barndödligheten i Finland minskade drastiskt. Detta har visserligen resulterat i att Finland sedan 1950-talet tillhört ett av länderna med lägst barndödlighet i världen. (FPA, 2018a.) Det första strukturbelagda barnbidraget i Finland uppkom år 1947. I praktiken innebar det att man betalade ”bonus” till arbetstagare som hade barn under 17 år. År 1948 omfattade barnbidraget alla invånare eftersom bidraget ansetts vara framgångsrikt. Staten fick

således en allt mer omfattande roll inom familjepolitiken, och stod för nästan hälften av kostnaderna inom sociala utgifter. (FPA, 2019; Granholm, 2018.)

Lagstadgad ersättning för inkomstbortfall under mödrars ledighetstid initierades på 1960-talet, då kvinnorna och deras förlorade inkomst fick allt mer uppmärksamhet. Som följd av det infördes en moderskapspenning i dåvarande sjukförsäkringslagen (364/1963) som trädde i kraft år 1964. Moderskapspenningen motsvarade sjukförsäkringsdagpenningen (40 % av inkomsten) och utbetalades för 54 vardagar. År 1972 förlängdes den i sjukförsäkringslagen till 72 vardagar. (Haataja, 2016; Varjonen, 2011.)

Trots dessa händelser, utvecklades Finlands socialpolitiska system ganska långsamt i fråga om familjeledigheter, och det var inte förrän på 1970–1980-talet som utvecklingen startade ordentligt. Detta lär ha varit ett resultat av en relativt lång återhämtning av det förödande andra världskriget (Forssén, Jaakkola & Ritakallio, 2008). På 1970-talet började småningom även jämställdhetsfrågor och fäders ställning i föräldraledigheter uppmärksammas (Institutet för hälsa och välfärd [THL], 2018a).

På 1970-talet förlängdes moderskapsledigheten flera gånger (Haataja, 2016). Först år 1974, då moderskapsledigheten förlängdes avsevärt till 174 vardagar, och därefter år 1978 då moderskapsledigheten förlängdes ytterligare med 12 dagar (sammanlagt 186 dagar). Förlängningen av ledigheten på två veckor medförde att mödrarna nu kunde överlåta de två veckorna till fäderna, och på så vis infördes första formen av ”faderskapsledigheten” som en inkomstrelaterad ersättning på två veckor. (Hiilamo, 2006; Varjonen, 2011.) År 1980 blev det således möjligt att dela upp föräldraledigheten mellan föräldrarna (Haataja, 2016). Beloppet av moderskapspenningen höjdes även år 1982, och samtidigt blev dagpenningen beskattningsbar (Miettinen, 2017; Varjonen, 2011).

År 1981 var den lagstadgade moderskapsledigheten 258 arbetsdagar, eller cirka tio månader, varav den första månaden skulle användas innan barnets födsel. Efter förlossningen har moderskapsledighet och föräldraledighet bibehållits på ca. nio månader (233 arbetsdagar) fram till dessa dagar, exkluderande den kortvariga förlängningen på 1990-talet och 2000-talets som omfattade kvoter för fäder. Utvecklingen av delad föräldraledighet upphörde således på 1980-talet. Istället trädde lagstadgad föräldraledighet i kraft 1985, med fokus på perioden efter föräldraledighet fram till det tredje barndomsåret. Samma år stiftades lagen om hemvårdsstöd,

och därmed säkerställdes lagen om vårdledighet i anställningsavtalet. Detta medförde att föräldrar hade möjlighet att ta vårdledigt från arbetet för att spendera tid hemma med barnet. (Haataja, 2016; Lag om ändring av lagen om arbetsavtal, 30/1985.)

Under recessionsåren och depressionen på 1990-talet försämrades det familjepolitiska systemet avsevärt på grund av nedskärningar och sänkningar i ersättningsnivåer. Detta anses vara ett av de största bakslagen i Finlands familjeledighetsutveckling, och anses ha haft ett stort inflytande på dess utformning. (Forssén et al., 2008; Miettinen, 2017.) Nämligen efter recessionsåren har dagpenningens ersättningsnivå stannat på en lägre nivå, i jämförelse till de andra nordiska länderna (Miettinen, 2017).

På 1990-talet började fädernas roll diskuteras på nytt och få uppmärksamhet berörande familjeledigheter. Faderskapsledigheten inrättades år 1991 i sjukvårdslagen. I praktiken innebär det att fäder inte längre behövde ha mödrars medgivande för utnyttjande av ledigheten (Varjonen, 2011). Likaså fick fäder även rätt till faderskapspenning för sex vardagar. Även om fäder haft möjlighet till en sex till tolv vardagar lång ledighet sedan 1978, var faderskapspenningen 1991 en betydande förbättring av fäders rättigheter, eftersom faderskapsledigheten inte minskade längden på föräldrapenningperioden eller krävde ett medgivande från modern, till skillnad från tidigare faderskapsledigheten som använts omedelbart efter barnets födelse. (Kellokumpu, 2007.) År 1993 förlängdes faderskapsledigheten ytterligare till 18 vardagar, men istället förkortades den av föräldraledigheten med två veckor (Hiilamo, 2006).

På 2000-talet började det familjepolitiska systemet byggas upp igen med fäderna i fokus (Forssén et al., 2008; Haataja, 2016; Hiilamo, 2006). Exempelvis togs det i bruk ett system där fäder som utnyttjade de två sista veckorna av föräldraledighet, fick en extraledighet på två veckor år 2003 (Lag om ändring av sjukförsäkringslagen, 1075/2002). Detta kallades inofficiellt för ”bonusledighet” (Haataja, 2016; Varjonen, 2011). År 2007 tog man istället i bruk pappamånaden, som förlängdes ytterligare med 24 dagar år 2010, så att det sammanlagt blev en ledighet på 36 dagar (Lag om ändring av 9 kap. 10 a § i sjukförsäkringslagen, 962/2009; Varjonen, 2011).

Den senaste reformen trädde i kraft i början av 2013 (903/2012) i samband med den nya familjeledighetsmodellen, och medförde att fäder fick möjlighet att ta ut sin ledighetsperiod

upptill barnets tvåårsdag, vilket skulle öka flexibiliteten. Bonusledigheten och pappamånaden kombinerades under samma rubrik som faderskapsledighet, som kan användas i två perioder, där tre veckor kan hållas samtidigt som modern, och hela nio veckor efter moderskapsledigheten. Fäder, baserade på jämställdhetslagen (63/2014; 678/2014), fick samma rätt som mödrar att arbeta och få föräldrapenning från början av 2015. (Haataja, 2016; Lag om ändring av sjukförsäkringslagen, 678/2014; Statsrådets förordning om tjänsteutbudsrådet för hälso- och sjukvården, 63/2014.)

2.1.2 Vårdledighet

Ett vårdsystem för mindre barn infördes år 1973, när lagen om barndagvård trädde i kraft. Anvaret för att erbjuda dagvård åt barn under tre år, som exempelvis daghem eller familjedagvård, överfördes till kommunerna. (Aalto, 2013; Lag om barndagvård, 36/1973.) Förmånen blev populär, och i slutet av år 1985 togs vårdledigheten i bruk, där en av föräldrarna fick rätt att stanna hemma och vårda för barnet tills barnets treårsdag. (Hiilamo, 2006.)

Föräldrarna fick subjektiv rätt till dagvård år 1990, som gällde barn under tre år. År 1996 var alla barn under skolåldern berättigade till dagvård i den egna kommunen. Dessutom infördes privatvårdsstödet år 1997 vilket var ett stöd som föräldrar kunde lyfta för ordnandet av privat dagvård åt barnen. (Aalto, 2013; Granholm, 2018.) Före 1990-talet hade Finland ett utvecklat hemvårdsstöd. Under recessionsåren skars även hemvårdsstödet ner avsevärt, men började byggas upp igen på 2000-talet (Hiilamo, 2006).

Lagändringen 2016 ledde till avsevärda begränsningar inom den subjektiva rätten till dagvård, var exempelvis kommunerna fick göra beslut om huruvida de reducerar rätten gällande dagvård. Varje barn har dock möjlighet till någon form av dagvård minst 20 timmar i veckan enligt lagen om småbarnspedagogik (1973/36). Den främsta avsikten med begränsningen av dagvården har varit att spara pengar, dvs. att minska statens socialutgifter, i samband med många nedskärningar inom finsk familjepolitik sedan år 2011. Regeringen var bland annat övertygad om att Finland inte har råd att leva upp till den nordiska universella familjepolitiken. (Nyby et al., 2018.)

2.2 Det finländska familjeledighetssystemets uppbyggnad

I detta kapitel framställs vilken föräldraledighetsmodell Finland använder sig av idag och vilka ersättningar som man är berättigad till under ledigheterna, för att få en grunduppfattning om vad familjeledighet innebär. Nordiska länder har ständigt strävat efter en mer jämställd uppdelning av familjeledigheter. Dessa länder är även de bästa exemplen på tvåförsörjartvåvårdarmodellen, med omfattande offentliga barnomsorgssystem, generösa föräldraledighetsrättigheter för båda föräldrarna och rättigheter för föräldrar att arbeta med förkortade arbetstimmar, såsom deltidsarbete. (Morgan, 2008.)

Nordiska länder har likaså varit föregångare i förnyandet av lagar om skilsmässa, abort och homosexualitet samtidigt som man avskaffat lagar som begränsar dessa. Det har möjliggjort en övergång från den ”manliga brödvinnarmodellen”, som var dominerande under de första decennierna efter andra världskriget, till en tvåförsörjartvåvårdarmodell, som baserar sig på att alla kvinnor ska och bör delta i betalt arbete efter förmåga. (Morgan, 2008.) Trots många framsteg i Finland, har Sverige varit en föregångare med att ta i bruk tvåförsörjartvåvårdarmodellen. Från att ha varit den första att införa betald föräldraledighet till att erbjuda kortare arbetsdagar för föräldrar, har också effekterna och inställningarna till ansvaret för barnet förändrats positivt och uppnått högre grad av jämställdhet. (Miettinen, 2017.)

Under efterkrigstiden har det skett avsevärda förändringar i Finland i fråga om befolknings- och familjestrukturen. Sådana förändringar är att befolkningen åldrats, sysselsättningen för mödrar höjts, antalet skilsmässor har ökat och nativiteten sjunkit. Förhållandet mellan välfärdsstaten och familjen har därför förändrats, och politiseringen av bland annat könen i föräldraskapet och familjen har omprövats. Hur välfärdsstaten ska svara på de behov som det finländska samhället har idag är en viktig del av socialpolitiken. (Ellingsaeter & Leira, 2007.)

Det finländska familjeledighetssystemet finansieras av skatter och skatteliknande avgifter. För att överhuvudtaget ha rätt till social trygghet och penningar för föräldratiden bör man vara fast bosatt i Finland. Modern ska ha varit bosatt i Finland i en period av 180 dagar innan beräknad födsel, och gravid sammanlagt i 154 vardagar för att vara berättigad till stöd från FPA. (FPA, 2018a.) Moderskaps-, faderskaps-, särskild moderskaps- och föräldrapenning regleras enligt sjukförsäkringslagen (Sjukförsäkringslag 1224/2004, 1 kap, §1).

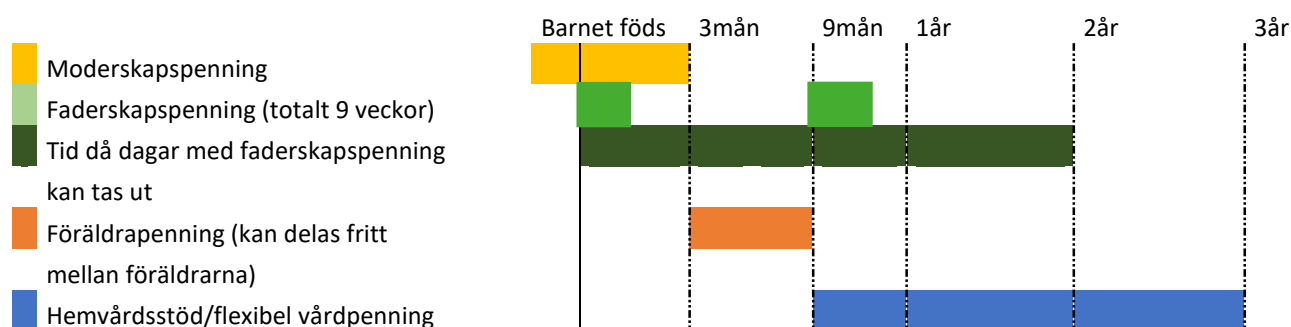
De lagstadgade ledigheterna som tillkommer med penningen är däremot reglerade i arbetsavtalslagen om föräldraledighet, och arbetstagare är därmed berättigade till ledighet från arbetet, som i sjukförsäkringslagen avses för föräldrapenningperioder. Således korrelerar den lagstadgade ledigheten med föräldrapenningperioden. (Arbetsavtalslag 2001/55, 4 kap, §1.)

Moderskapsledighet och moderskapspenning har sedan reformen 2013 medfört strukturändringar av föräldraledighetsmodellen. Moderskapsledigheten består numera av en period på 30–50 vardagar före barnets beräknade födsel (modern kan själv välja när ledigheten påbörjas), och ledigheten är sammanlagt 105 vardagar, se närmare Figur 1. Som vardagar räknas måndag–lördag. Syftet med moderskapsledigheten är att skydda barnets hälsa genom att tillåta mödrar att vara hemma från arbetet och vårda för barnet (FPA, 2018a). Beloppet av moderskapsledighet är beroende av inkomsten, vilket betyder att summan beräknas enligt föregående års arbetsinkomster. Moderskapspenningen är 90 % av arbetsinkomsten för de första 56 vardagarna, och för de följande 49 dagarna är moderskapspenningen 70 % av arbetsinkomsten. En dagpenning på 26,66 euro per vardag betalas ifall man är arbetslös, vilket är minibeloppet som betalas ut för att trygga inkomsten. (FPA, 2018b; Granholm, 2018.)

Specialmoderskapsledighet kan fås ifall mödrar inte har möjlighet att arbeta i sådana exceptionella förhållanden, som kan vara till skada för graviditeten (FPA, 2018b). Specialtillståndet härstammar från reformen år 1997 som gav mödrar rätt till särskild moderskapspenning (nu specialmoderskapsledighet) om arbetet medförde risker för barnet i slutskedet av graviditeten (Haataja, 2016).

Den tidigare bonusledigheten, senare ”pappamånaden”, formar den 54 dagars faderskapsledighet inklusive faderskapspenning som trädde i kraft år 2013 (se närmare Figur 1). Som tidigare påpekats har öronmärkta ledigheter för fäder förespråkats för att inkludera fäderna i barnets vård. Penningen är 70 % av inkomsterna, och till skillnad från moderskapspenningen innehåller den inte en periodisk ökning. En arbetslös far har rätt till samma minimidagpenning som en arbetslös mor, det vill säga 26,66 euro per dag. (FPA, 2018a.)

Nuvarande modell

Figur 1. FPA:s stöd till barnfamiljer från barnets födsel tills barnet fyller tre år. (Källa: egen modifiering av figuren i Folkhälsans rapport, 2019).

Fäder har en avsedd valfrihet relaterat till ledigheten, vilket betyder att fäderna får bestämma att vara hemma samtidigt med modern i 1–18 vardagar och ta ut resten av ledigheten efter moderskapsledigheten, eller så kan fäderna ta ut hela faderskapsledigheten efter moderskapsledigheten och föräldraledigheten fram till barnets tvåårsdag som illustreras i Figur 1 (FPA, 2018a.) I Finland sänks även ersättningsprocenten för föräldraledigheter om den årliga sammanlagda inkomsten är över 37 100 euro (Miettinen, 2017, s. 25).

Genom att bevara rätten till att återvända till sin tidigare arbetsplats och genom att erbjuda olika form av barnavårdsstöd har man försökt underlätta kombinationen av familjeliv och arbete. Penningen som betalas under föräldraledigheten utgör cirka 70 % av arbetsinkomsterna, och kan lyftas totalt för 158 vardagar. Föräldrarna kan fritt fördela föräldraledigheten sinsemellan, eller välja att ena föräldern utnyttjar ledigheten. (FPA, 2019.) Föräldraledigheten kan även förlängas om barnet föds i förtid, och beräknas utgående från antalet dagar som barnet fötts i förtid. Ledighetsperioden förlängs likaså om man får flera barn på en gång, med 60 vardagar per barn. (Varjonen, 2011.)

Finlands modell utmärker sig eftersom olika vårdformer finns tillgängliga efter föräldraledighetsperioden upptill barnets treårsdag (se Figur 1). Alternativen inom småbarnsfostran har utvecklats och Finlands system utmärks speciellt av valmöjligheten, eftersom att kvinnans roll på arbetsmarknaden har utvecklats genom åren, och är allt mer karriärinriktad. (SHM, 2013.) Med barnavårdsstöd avses exempelvis stöd för hemvård av barn

(hemvårdsstöd), stöd för privatvård av barn (privatvårdsstöd), flexibel vårdpenning samt partiell vårdpenning (FPA, 2018a).

Alternativen för olika typer av vårdformer är vård av barn hemma av en förälder, familjedagvård, daghem samt privatvård i form av privat daghem eller privat vårdare (Aalto, 2013; Granholm, 2018). Vårdledigheten erbjuder att en av föräldrarna kan lyfta hemvårdsstöd och sköta barnet hemma tills fyller tre år, som är en beskattningsbar inkomst på 338,34 euro per månad. Till skillnad från de andra penningarna beräknas hemvårdsstödet inte utgående från arbetsinkomsterna, utan är den samma för alla. Endast familjens storlek påverkar på beloppet, och ett tillägg på 101,29 euro per barn i månaden betalas ifall familjen har fler än ett barn som är under tre år, och likaså 65,09 euro till per barn i månaden för barn som är över tre år och under skolåldern. Kommunerna kan även själv välja att betala kommunaltillägg under vårdledigheten för att underlätta vardagen för barnfamiljer ekonomiskt. (FPA, 2018b.)

Föräldern som varit på vårdledighet har rätt att fortsätta på sin tidigare arbetsplats. Partiell vårdledighet kan också utnyttjas, vilket i praktiken innebär förkortad arbetsvecka. Partiell vårdledighet kan utnyttjas till barnets andra läsår inom grundutbildningen, dessutom fås partiell vårdpenning för tiden som kompensation i form av reducerade arbetstimmar (högst 30 timmar i veckan). Förutsättningarna för partiell vårdledighet ska förhandlas med arbetsgivaren, eftersom rättigheten i slutändan beror på arbetsgivaren som beviljar ledigheten, vilket baseras på arbetsavtalslagen. (Aalto, 2013; Granholm, 2018.) Beloppet för partiell vårdpenning är 96,89 euro per månad och är en skattepliktig inkomst, och förmånen betalas endast för ett barn åt gången oavsett om det finns flera barn i hushållet (FPA, 2018b). Avsikten med den partiella vårdledigheten har varit att få kvinnorna efter födandet och ledighetsperioderna snabbare tillbaka till arbetsmarknaden. Dock har förmånen inte haft de resultat som man eftersträvat, eftersom användningen av partiell vårdledighet stannat på en mycket låg nivå. (Aalto, 2013.)

Dagvård ordnad av kommuner finns tillgängliga för alla barn, samtidigt har barnet rätt till privat vård i form av privat vårdare eller privat daghem och berättigar till privatvårdsstöd. Tanken bakom valmöjligheterna är att underlätta familjens möjligheter för att kombinera arbetet och vården av barnet. (FPA, 2018a.) Beloppet av privatvårdsstödet är beroende av hur många timmar småbarnspedagogik som barnet blivit berättigad till. Stödbeloppet är vanligtvis 172,25 euro per månad per barn och om barnet är i privat vård mer än 20 timmar per vecka betalas ett tillägg på 144 euro per månad per barn. Ifall barnet är i privatvård mindre än 20 timmar i veckan

är vårdpenningen 63,38 euro per månad per barn, och vårdtillägget förblir hälften av den tidigare nämnda. Vårdtillägget påverkas av familjens inkomster och storleken av familjen, till skillnad från hemvårdsstödet. (FPA, 2018b; Granholm, 2018.)

I sista hand betalas utkomststöd, exempelvis om familjen inte har några arbetsinkomster. Utkomststödet fungerar som ett sistahandsstöd för att trygga familjens primära behov och försörjning. Staten erbjuder även pedagogisk verksamhet som exempelvis förskola, grundskola, ”eftis” verksamhet (utanför skoltid) och dessutom får eleverna maten avgiftsfritt eftersom staten finansierar skolmaten. Staten erbjuder också barnfamiljer hälso- och sjukvård för att stödja den grundläggande hälsan för barn. En del av de ovannämnda tjänsterna är avgiftsbelagda, men erbjuds för ett sunt pris till barnfamiljerna. Familjepolitikens centrala delar är således betonade på att främja en så lätt vardag som möjligt för barnfamiljer, var stöd och service av denna sort har en stor betydelse, inte minst för att barn ska känna sig jämlika och ha samma möjligheter i uppväxten. (SHM, 2013.)

2.3 Flexibilitet och jämställdhet i fokus

I Norden är kvinnors arbetsmarknadsdeltagande högt och familjepolitiken har ökat förutsättningarna för kvinnor och män att flexibelt kombinera familjeliv och arbete (Hiilamo, 2002). Möjlighet för föräldrarna att dela på försörjningsansvaret och ansvaret för barnet och hushållet har varit centrala delar i nordiska familjeledighetsmodeller (Rönsen & Sundström, 2002). Utgående från dessa är föräldraledighet och offentlig dagvård samt möjlighet för hemvård några av verktygen som använts för att uppnå detta (Björnberg, 2013).

Flexibilitet av föräldraledigheter i Finland är betydligt mer begränsad än i resten av Norden. I praktiken begränsas uttaget av ledighet enligt bestämmelser gällande utbetalning av föräldrapenning, eftersom ledighetsperioder är knutna till de perioder som gäller för utbetalning av dagpenning. Efter moderskapspenningperioden börjar föräldrapenningperioden som kan användas i maximalt två olika perioder, var man själv kan välja längden av perioderna. Trots att användning av föräldraledighet i perioder anses erbjuda flexibilitet, är det i praktiken inte så enkelt. Detta beror på att föräldraledigheten (och penningen) måste ha förbrukats senast när barnet är cirka 9 månader gammalt, vilket begränsar perioden för ledighetsuttaget till en viss

grad (se Figur 1). (Miettinen, 2017.) Däremot anses flexibiliteten i arbetslivet (reducerade timmar) som något positivt, och avsikterna är att ordnandet av familjeledigheter ska underlätta föräldrars beslut att antingen gå ur arbetslivet för en viss tid eller att förkorta arbetstiden för skötsel av barn (Kiianmaa, 2012).

Flexibilitet har även ansetts vara en av faktorerna som påverkar föräldrars villighet att använda föräldraledighet. Större flexibilitet medför att varje förälder kan hitta en lösning som är lämplig för den egna situationen. Detta medför i sin tur att möjlighet att använda ledigheter växer. (Vladimarsdóttir, 2016.) Unikt är att föräldrar har möjlighet att få bidrag för att kombinera deltidsarbete och barnskötsel, som är avsedd att öka flexibiliteten (Miettinen, 2017). Även en möjlighet för föräldrarna att dela på föräldraledighetsperioden fritt sinsemellan anses ha en positiv effekt på uttaget av ledigheten och gör det mer flexibelt för föräldrarna att planera arrangerandet av barnomsorgen (Haas & Rostgaard, 2011).

I Närvis och THL:s forskning (2018) framkom positiva effekter av flexibilitet i samband med reformen år 2013, som gav möjlighet för fäder att hålla faderskapsledighet i perioder till barnets tvåårsdag. Flera av fäderna ansåg att faderskapsledighetens friare tidsbegränsning hade en positiv inverkan på faders användning av ledigheten, vilket också framkom i statistiken (Närvi, 2018). Fäders självständiga vårdansvar har ansetts kunna drabbas negativt av korta ledigheter då mödrar samtidigt är hemma. Flexibla möjligheter (deltidsarbete eller ledighetens fördelning i perioder) är således viktiga för att underlätta föreningen av arbete och familjeliv för föräldrar i olika livssituationer. Valet av att använda ledigheter blir således mer betonat på arbetets villkor än på barnets vårdbehov, som medför en fortsatt föreställning av fäder som barnets sekundärvårdare. (Brandth & Kvande, 2016; Närvi, 2018.)

Tvåförsörjar-tvåvårdarmodellen bygger på idealen att både fäder och mödrar ska förvärvsarbeta och ta ansvar för vården av barn tillsammans. I detta syfte har Finland varit föregångare till följd av att politiskt aktivt uppmuntra kvinnans arbetsmöjligheter samt mannens möjligheter för barnets vård. Trots liknande modeller i Norden har Finland lutat sig mer mot en modell där kvinnan blir en "tillfällig hemmafru" eller förvärvsarbetande där långa ledigheter förekommer, medan Sverige fortsatt att stärka den egalitaristiska modellen som grundar sig på jämlikhet. (Haataja & Nyberg, 2006.) Familjepolitik som stöder tvåförsörjar-tvåvårdarmodellen kallas "kvinnovänlig", men samtidigt samspelar den inte med kvinnors arbetsmarknadsposition, som påverkas av kvinnors långa uppehåll från arbetsmarknaden (Ferrarini, 2006).

I Familjebarometern (2018) frågade man finländska föräldrar om deras önskemål angående framtida familjeledigheter. Det framkom att det fanns en önskan om olika periodsmässiga ledigheter, och en flexiblere frihet i placeringen av ledigheterna. Det skulle möjliggöra för föräldrarna att emellanåt vara i arbete och emellanåt på ledighet. Också en önskan om att själv kunde få bestämma om att flytta ledigheten till ett senare tillfälle vid behov uttrycktes. Ytterligare en önskan var att ledigheterna skulle placeras i omgångar och perioder, över en period på flera år (i jämförelse till den nuvarande tvåårs gränsen). På så sätt kan föräldrarna turas om i användning av ledigheterna. Även en tanke om flexibelt arbete som deltidssarbetare fick mycket stöd. Samtidigt som man är i arbete på deltid, kan man vara på familjeledighet på deltid. Skötandet av barnet hemma fick stöd av argument att det är familjens rättighet att välja vad som är bäst för deras barn. Det handlar om familjers valfrihet och bestämmanderätt, som bör respekteras. (Kontula, 2018.)

Det fanns även önsknings om att familjens bestämmanderätt gällande familjeledigheter skulle inskrivas i lagen, och på så sätt skulle man säkra att besluten om familjeledigheters användning skulle tillhöra endast familjen. Enligt de som svarade hör inte dessa saker till någon annan än familjen själv. Respondenterna framförde även en kritisk synpunkt på familjepolitikens senaste misslyckanden. De kände att familjepolitiken orsakat segregation mellan hög- och låginkomstfamiljer. (Kontula, 2018.)

Nordiska välfärdsstater har en bra utgångspunkt när det gäller jämställdhet och det är få andra europeiska stater som har en så omfattande familjepolitik som grundar sig på jämställdhet (Johansson, 2009). Familjeledighetsmodellens principer för nordiska välfärdsstater är jämlikhet, solidaritet och universalism, där jämställdhet är det mest betonade (Lister, 2009). Kvinnornas starka roll relaterat till utbildningsnivå, arbetsmarknad, politiskt deltagande samt i familjen anses vara viktiga beståndsdelar som reflekterar jämställdheten i Finland (SHM, 2015). Även om Finland i internationell jämförelse är relativt jämställt, finns det fortfarande mycket att utveckla inom området, speciellt när det berör jämställdheten inom föräldraledigheter och på arbetsmarknaden. (SHM, 2016).

Fortsättningsvis är fördelningen av betalt och obetalt arbete långt ifrån det ideala för ett jämställt föräldraskap. Detta anses bero på att det fortsättningsvis finns olika förväntningar på hur en moder och fader bör vara, där samhället har ett stort inflytande genom valet av socialpolitiskt styrande. (Lammi-Taskula, 2008.) Exempelvis är hemvårdsstödet en del av

Finlands familjeledighetsmodell som motsätter sig målet för tvåförsörjar-tvåvårdarmodellen. Eftersom beloppet för hemvårdsstödet anses vara lågt, resulterar det även i att män inte har något intresse av att använda denna förmån, och därför sällan gör det. (Morgan, 2008.) Den totala familjeledighetstiden varar vanligtvis tills barnet är tre, vilket även orsakar att mödrar uppmuntras att lämna arbetsmarknaden i upp till tre år. Dessutom erbjuder alla kommuner en plats på daghem till alla barn vars föräldrar önskar det, men trots detta stannar fortfarande mödrar ofta hemma med barnet, istället för att återvända till arbetslivet tidigare. (Morgan, 2008.)

Tvåförsörjar-tvåvårdarmodellen skulle innebära lika möjlighet till ledighet och karriär för föräldrarna. Trots en strävan efter jämställdhet inom familjeledigheterna räcker det inte bara att ändra på socialpolitiken, utan även sociala och ekonomiska ändringar måste uppnås. (Morgan, 2008.) Exempelvis kvinnornas lägre lön jämfört med männens är något som står i vägen för en jämställd arbetsmarknad, och därmed påverkar huruvida en jämställd föräldraledighetsmodell kan uppnås, eftersom inkomsterna har ansetts ha ett stort inflytande på användning av ledigheter. Utjämning av löneskillnaderna är en av de viktigaste politiska åtgärderna för att utveckla målet för jämställt föräldraskap. (Morgan, 2008.)

Kvinnors övergripande svagare arbetsmarknadsställning, lägre inkomstnivåer och kvinnors större andel av skötande av hushållet är även faktorer som påverkar kvinnornas totala inkomster. Följaktligen påverkas kvinnors arbetskarriär av familjeledigheter och deltidsanställningar som gör dem mer utsatta för lägre inkomster och därmed lägre pensioner i ålderdomen. Alla dessa faktorer påverkar i sin tur jämställdhetens förverkligande i det finländska samhället. (Nygård, Härtull, Wentjärvi & Jungerstam, 2015.)

Miettinen (2017) för fram att föräldrarnas flexibilitet i Finlands modell relativt lätt kunde höjas, med hjälp av att anpassa åldersgränsen för när eller hur ledigheter i fråga kan tas ut. Alternativt kunde man även möjliggöra en förlängning av ledigheten gentemot en lägre ersättningsgrad. Detta skulle fortsättningsvis vara svårt att genomföra i Finland, eftersom ersättningsgraden för föräldraledigheten redan är låg, och generellt är det endast mödrar som har rätt till löneersättning enligt arbetskontraktet för föräldraledighetsperioden. (Miettinen, 2017.)

2.4 Ersättningsnivåer

Den mest betydande skillnaden mellan de nordiska länders familjeledighetsmodeller är troligen ersättningsnivån (se närmare Tabell 1). Miettinen (2017) betonar att i länder som Danmark och Norge är ersättningsnivån för ledigheten 100 % av förvärvsinkomsten, upp till en specifik inkomstgräns (cirka 5200 euro/månaden i Norge och 2500 euro/månaden i Danmark för maximiersättning). I Finland däremot är ersättningsnivån 70 % av den tidigare förvärvsinkomsten. Ett undantag som framhävs är moderskapsledighetens 56 första dagar när modern får en ersättning på 90 % av förvärvsinkomsten i Finland. Miettinen betonar att Finland således har den lägsta ersättningsnivån av de nordiska länderna. (Miettinen, 2017.) Vad som även betecknar Finlands modell är att ersättningsnivån sjunker om årsinkomstbeloppet överskrider 37 100 euro (Miettinen, 2017, s. 27).

Tabell 1. Ersättningsnivå för moderskaps-, faderskaps- och föräldraledighet i de nordiska länderna år 2017 (Källa: egen modifiering av tabell på s. 27 i Miettinen, 2017).

	FINLAND	SVERIGE	NORGE	DANMARK	ISLAND
MODERSKAPSLEDIGHET	90 % (56 dagar) <70 % (49 dagar)	77,60 %	100 %	100 %	80 %
FADERSKAPSLEDIGHET VID FÖDSELN		77,60 %	(Många arbetsgivare betalar lön)	100 %	
FADERSKAPSLEDIGHET	<70 %	77,60 %	100 %		80 %
FÖRÄLDRALEDIGHET (INKOMSTRELATERAD)	<70 %	77,60 %	100 %	100 %	80 %

I de andra nordiska länderna har man satt ett tak för ersättningsnivån. Finland använder sig däremot av en gradvis sänkning av dagpenningens ersättningsnivå. Miettinen anser att exempelvis i Sverige är dagpenningnivån betydligt högre än i Finland när det kommer till låginkomsttagare, däremot sänker inkomstgränsen dagpenningen för höginkomsttagare i Sverige. I Island är ersättningen högre för medelinkomsttagare och höginkomsttagare än i Finland. Överlag är nivån på dagpenningen högre i både Norge och i Danmark i jämförelse med Finland. Det bör dock observeras att dagpenningarnas slutgiltiga belopp kan variera beroende på beskattningen för varje land. Alla nordiska länder bortsett från Danmark erbjuder oavsett arbetssituation rätten till dagpenning enligt lägstanivån eller enligt engångsersättning. (Miettinen, 2017.)

Att Finland har den lägsta ersättningsnivån kan förklaras av nedskärningarna under recessionen på 1990-talet, varefter dagpenningens ersättningsnivå har varit betydligt lägre än i andra nordiska länder. Miettinen (2017) påpekar även att Finland haft en högre ersättningsnivå åren 2007–2015 då dåvarande föräldraledighetsmodell ville uppmuntra fäder att ta ut familjeledigheter. År 2016 sänktes dock ersättningsnivån, bortsett från moderskapsledigheten för modern. Samma år slopades även faderns högre ersättningsnivå för de 30 första dagarna av ledigheten (Miettinen, 2017). Ersättningsnivån har ansetts ha en stor påverkan på faders beslut att utnyttja familjeledigheter eftersom ersättningsnivån är anknuten till inkomsterna. I länder där ersättningen är högre använder således fäder i större utsträckning familjeledigheter. (Lammi-Taskula, 2007; O'Brien, 2009.)

3. Fäders ledighetsuttag över tid

I detta kapitel fokuserar jag på hur finländska och nordiska fäders uttag av familjeledigheter och dagpenningar har utvecklats under 2000-talet. Indirekt innebär detta delvis en analys av skillnaderna mellan mödrars och fäders involvering i föräldraledigheten över tid, men eftersom fäders ledighetsuttag inte nödvändigtvis behöver minska mödrarnas uttag (pga. skilda kvoter för fäder), så väljer jag att fokusera främst på fädernas (förändrade) roll över tid. När det gäller Finland, studerar jag moderskaps-, faderskaps- och föräldrapenningen som är reglerade i sjukförsäkringslagen (1224/2004), och korrelerar med föräldraledigheten som är reglerad i arbetsavtalslagen (2001/55). (Arbetsavtalslag 2001/55, 4 kap, § 1; Sjukförsäkringslag 1224/2004, 1 kap, § 1.) Jag studerar även i vilken mån fäder använt sig av hemvårdsstödet och tillhörande vårdledighets fördelning mellan föräldrarna, som är reglerad i arbetsavtalslagen (Arbetsavtalslag 2001/55, 4 kap, § 3).

Speciellt fokus riktas på fäders uttag av föräldraledigheter, samt på användningen av vårdledighet och tillhörande hemvårdsstöd, eftersom de anses vara några av de problematiska komponenterna i Finlands familjeledighetsmodell. Jag jämför således i vilken utsträckning fäder i Finland tagit ut föräldraledighet i relation till fäder i andra nordiska länder, samt möjliga förklaringar till dessa skillnader. Jag har främst använt Folkpensionsanstaltens statistikdatabas Kelasto och Nordiska rådets statistik som grund och på basis av dessa gjort egna modifierade tabeller.

Hiilamo (2002) påpekar att familjepolitiken i de nordiska länderna anses ha ett dubbelt syfte. Den vill både arbeta för jämlikhet mellan barn genom att se till att alla barn kan njuta av en god och säker barndom, oavsett familjeform eller deras familjers sociala situation, samt öka jämställdheten genom att göra det möjligt för båda föräldrarna att arbeta och vårda för barnet (Hiilamo, 2002). Eydal, Rostgaard och Hiilamo (2017) menar även att nordiska familjepolitiken strävar efter både jämställdhet mellan kön på samma gång som man strävar efter tvåförsörjartvåvårdarmodellen, och att det fortfarande finns mycket arbete kvar för att uppnå en jämlik fördelning av föräldraledigheter, tid tillbringad med barn och tid som går åt till betalt arbete.

Även om de nordiska länderna har en gemensam riktlinje i familjepolitik finns det skillnader i dess utformning beroende på landets historiska utveckling och framgång av familjepolitiska

åtgärder (Ellingsaeter & Leira, 2006; Hiilamo, 2002). Förutom själva välfärdsstaten har även andra aktörer påverkat utformningen av familjepolitiken, exempelvis kvinnornas organisationer och professionella arbetsgrupper (Eydal, Rostgaard & Hiilamo, 2017). Finland, och andra nordiska länder, beviljar ledigheter och ersättningar genom lagar. Lagarna bestämmer betydelsen av vårdsnaden för båda föräldrarna, genom att fördela ledigheter av betald föräldraledighet och öronmärkt del för fäder. Förutom den öronmärkta delen kan föräldrarna fritt välja hur man fördelar ledigheten. (Eydal, et al., 2017.)

Under 1970- och 1980-talet introducerades den betalda föräldraledigheten i Finland som inkluderade fäder att ta del av ledigheten. Samtidigt introducerades möjligheten för fäder att ta ut ledighet samtidigt som mödrar under de första veckorna efter födseln. Trots det var det endast en liten del av fäderna som använde denna förmån, vilket medförde igenkännande av föräldraledighetens betydelse och på så sätt gav orsak till försök att genomföra nya politiska åtgärder, för att uppmuntra en aktivare roll för fäder inom barnomsorgen. (Eydal, et al., 2017.)

Duvander och Lammi-Taskula (2010) konstaterar likaså att de lagar och riktlinjer som de olika systemen använder har en stor betydelse, speciellt den öronmärkta delen som är ämnad för fäder. De andra nordiska länderna har varit föregångare med att införa öronmärkt faderskapsledighet med principen ”ta den eller förlora den”, och i de länderna har uttaget av faderskapsledighet ständigt växt. I Finland har tillväxten däremot varit långsammare, men trots detta menar Eydal et al. (2017) att erfarenheter från de andra nordiska länderna bevisar att ju större andel som är tillägnad fadern, desto fler är det totala antalet använda dagar av faderskapsledigheten.

3.1 Fäders andel av penningar och stöd i Finland

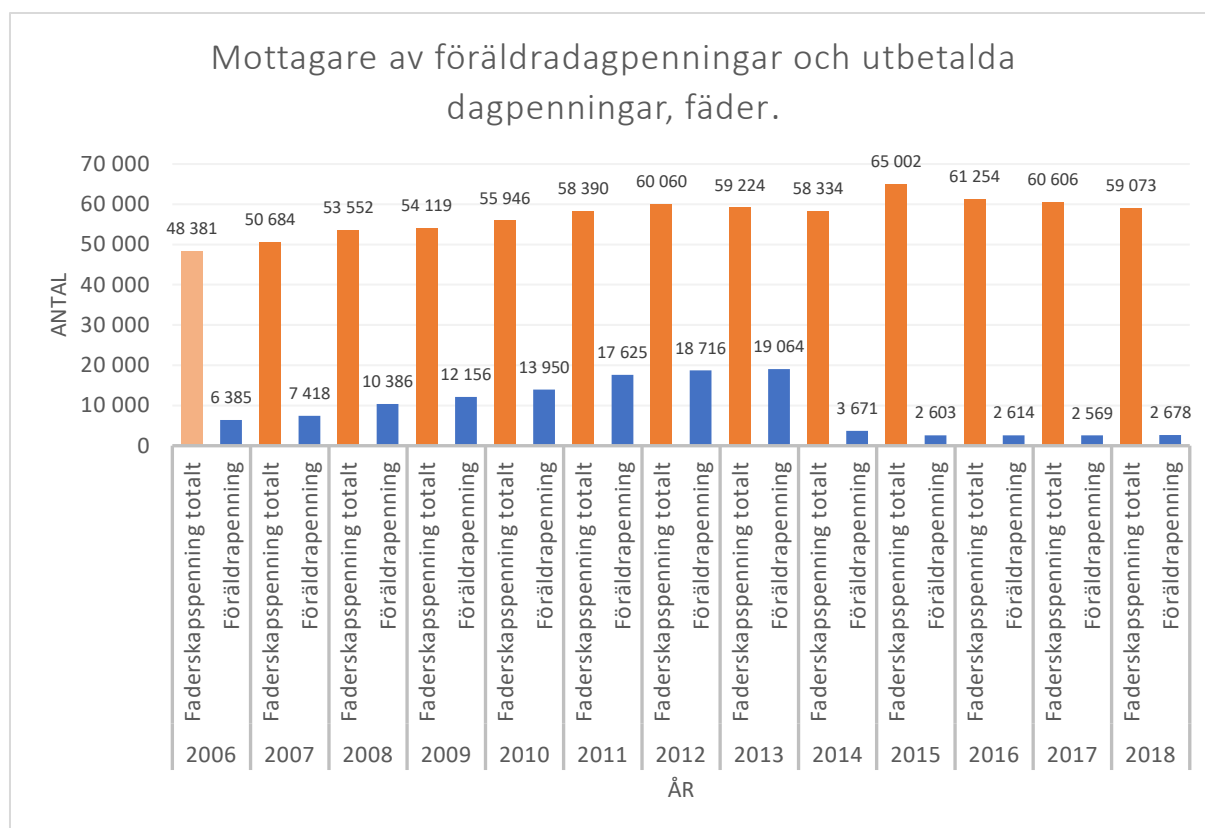
Som tidigare påpekats, finns det flera faktorer som avgör huruvida det är möjligt att uppnå en jämnare fördelning av familjeledigheter i Finland, vad som påverkar uttaget positivt och vad som bromsar utvecklingen. Härnäst vänder vi blicken mot finländska fädernas uttag av familjeledigheter och förändringen i denna över tid. Analysen består indirekt av skillnaden mellan mödrar och fäder, men det som främst belyses är huruvida fäders användning av föräldraledighetsförmånerna och hemvårdsstödet har ökat eller minskat över tid. 2000-talets

reformer har betonat fäders användning av ledigheter och deltagande i barnomsorgen, och har visserligen fått fäder att mer aktivt använda sina ledighetsdagar (se närmare Figur 2). Trots det är det fortfarande mödrarna som är de största användarna av föräldraledighetsdagar, och skillnaden förblir fortfarande stor mellan föräldrarna.

Under Katainens (2011–2014) och Stubbs (2014–2015) regeringsperioder strävade man efter att förena familjen och arbetet, genom att förlänga föräldraledigheten med öronmärkta kvoter för fäder och genom att utjämna arbetsgivarens kostnader för ledighetsperioderna (Kontula, 2018). Katainens regering publicerade 2013 det strukturpolitiska programmet där man framkastade idén om en jämn fördelning av hemvårdsstödet och en begränsning av den subjektiva dagvårdsrätten som skulle gälla familjer där familjeledighet eller arbetslöshet orsakade att antingen den ena föräldern eller båda föräldrarna var hemma och vårdade för barnet. Dessa förslag blev verklighet några år senare, men först efter att Sipilä hade tagit regeringsmakten. (Haataja, Airio, Saarikallio-Torp & Valaste, 2016.) Det påvisades även efteråt att fördelningen av hemvårdsstödet jämnt mellan föräldrarna inte hade varit populärt, men på samma gång har förlängningen av hemvårdsstödet fått mer stöd. (Närvi, 2017).

Då ”pappamånaden” introducerades år 2003 mångfaldigades antalet fäder som stannade på längre ledighet avsevärt, och under de senaste tio åren har ”pappamånaden” förnyats ett flertal gånger. Ett mål med reformen som kom att träda i kraft 2007 var att uppmuntra fäder att dela föräldraledighet och utöva sin rätt till faderskap. Regeringen hade föreslagit att fädernas dagpenning höjs från 70 % till 80 % av intäkterna för de första 50 dagarna av föräldrapenningen.

Ökningen skulle ha påverkat faderskapsmånaden, men olika nivåer av föräldrapenning för mödrar och fäder visade sig strida mot jämställdhetslagen (38/2006; 22/2006). Slutresultatet blev en kompromiss som gjorde det möjligt för både fäder och mödrar att få dagpenning under de första 30 dagarna av föräldrapenningen, vilket var 75 % av deras intäkter istället för 70 %. Tidsperioden för ledigheten kunde även väljas mer flexibelt än tidigare. (Haataja, 2016.)

Figur 2. Mottagare av föräldradagpenningar och utbetalda dagpenningar, fäder. Omarbetad utformning. (Källa: Egna beräkningar baserat på statistik från FPA, Kelasto statistikdatabas)

Som framgår av Figur 2, verkar reformen år 2007 ha haft en positiv effekt på fäders användning av faderskapspenning och föräldrapenning. Användningen av dessa två stödformer ökade under åren 2007–2013, vilket betyder att skillnaden mellan modern och fadern i detta hänseende minskade. Bland annat anses den medförda flexibiliteten från reformen 2007 ha påverkat uttaget positivt. Även förlängningen av ”pappamånaden” år 2010 till 36 arbetsdagar kan ha haft en positiv effekt på fäders användning av ledigheten.

Reformen av faderskapsledigheten år 2013 till 54 vardagar (9 veckor) har även den haft en positiv effekt på ledighetsuttaget, vilket kan ses i Figur 2 (Sjukförsäkringslag 1224/2004, kap 9, 3 §). Bland annat medförde förlängningen av ledigheten att det blev mer av en norm bland fäder att ta ut faderskapspenning, och använda den relaterade ledigheten (Närvi, 2018). Fäder började även i högre utsträckning ta ut den (delvis kvoterade) faderskapsdagpenningen, istället för föräldrapenning (se Figur 2). Detta anses vara en följd av att reformen ansågs vara mer flexibel när det berör ledigheter. Fler fäder utnyttjade således faderskapsledigheten, men det

resulterade däremot i att fäder till största del utnyttjade den kortare ledigheten (cirka 2–3 veckor) och inte den längre avsedda ledigheten (FPA, 2016).

År 2015 använde fäderna ungefär 10 % av alla föräldraledighetsdagar (Salmi & Närvi, 2017). Det talar om en fortsättningsvis låg användningsprocent, och att skillnaden fortfarande är stor jämfört med mödrar. I början av 2016 minskades 30-dagarsökningen av föräldrapenningen för både mödrar och fäder tillbaka till 70 % (1658/2015), varefter fäders uttag varit någorlunda på samma nivå eller gått ner lite (Haataja, 2016; Lag om ändring av sjukförsäkringslagen, 11 kap. Beloppet av dagpenningförmånerna, 1658/2015). Andelen fäder som tagit ut föräldraledighet längre än en månad har däremot stannat på en mycket låg nivå, nämligen 2–3 %. (Salmi & Närvi, 2017.)

Det har påpekats att den längre öronmärkta delen av faderskapsledigheten (efter föräldraledighet) sällan används på grund av att den måste användas före barnet fyller två år, och inte kan tas samtidigt som modern är på vårdledighet. Eftersom nästan hälften av mödrarna stannar på vårdledighet tills barnet är tre år, har inte fäderna chansen att ta ut den längre avsedda faderskapsledigheten, vilket också kan förklara den kortare ledighetens populära användning. (Närvi, 2018.) Den tilldelade ”flexibiliteten” gällande faderskapsledighet har därför motstridiga följder när det berör användningen av den. Med den öronmärkta faderskapsledigheten har man strävat efter att utveckla vården av barnet jämnare mellan föräldrar, höja fädernas självständiga vårdansvar och uppmuntra mödrar att återvända till arbetsmarknaden. På grund av faderskapsledighetens korta användningsperiod har detta istället medfört att modern oftast stannat på vårdledighet, vilket gör att fäder ofta varit samtidigt hemma med barnet som mödrar, vilket resulterar i att det självständiga ansvaret inte uppnås. (Närvi, 2018.)

Närvi (2018) betonar att det självständiga ansvaret för barnomsorg nog blivit allmännare bland fäder, som följd av reformen år 2013. Som tidigare påpekats medförde det nya systemet att en liten del av fäder använder den förlängda faderskapsledigheten, vilket medför att modern i större utsträckning än tidigare återvänder till arbetslivet innan barnet fyller två. Flexibiliteten i detta hänseende har medfört att hälften av fäderna använder förmånen (dock fortfarande oftast den kortare ledigheten), då det före år 2013 var endast var tredje far som använde ”pappamånaden”. (Närvi, 2018.)

Enligt Närvis (2018) forskning och statistiken i Figur 2, förstärks faktumet att faderskapsledighetens flexibilitet ökar användningen av förmånen. I Närvis (2018) forskning utnyttjade hela 63 % av fäderna möjligheten att använda faderskapsledigheten i ett senare skede, samtidigt som 71 % av fäderna menade att möjligheten till att ta ut ledigheten tidigare påverkade beslutet att använda ledigheten (Närvi, 2018). Miettinen (2017) konstaterar också att fäder oftare använder ledigheten om man flexibelt kan placera ledigheten över en längre tidsperiod, och om ledigheten kan användas i kortare etapper. Om systemet inte tillåter flexibel användning av ledigheter kan familjers arbete eller andra livssituationer förhindra användningen av den öronmärkta ledigheten (Miettinen, 2017). Av statistiken i Figur 2 och forskning inom området (t.ex. Haataja 2016, Närvi 2018, Salmi & Närvi 2017) kan man dra slutsatsen att öronmärkta ledighetsdagar för fäder och ökad flexibilitet i ledighetens användning haft störst effekt på fäders uttag av ledigheter.

Av Tabell 2 (se nästa sida) kan man utläsa att det finns stora skillnader i mödrars och fäders uttag av olika ledigheter, och hur penningarna fördelas. Främst kan man avläsa att sedan år 2000 har mängden faderskapspenning ökat från 26,6 miljoner till 108,6 miljoner år 2017, vilket redan berättar om en utveckling mot en högre jämställdhet. Intressant är också att år 2013, då den nya familjeledighetsmodellen kom i kraft, syns det även i uttaget av föräldrapenningen hos fäderna, som föll 2013 från 31,2 miljoner år 2014 till 12,9 miljoner. Detta anses bero på den nya formen av familjeledighetsmodellen, där faderskapspenningen ökar (faderskapsledigheten förlängs) och föräldrapenningen sjunker.

På samma gång skedde en höjning i uttaget av faderskapspenning från 90,4 miljoner år 2013, till 100,2 miljoner år 2014 bland fäderna, och år 2015 till 120,5 miljoner. Detta indikerar att reformer av familjeledighetsmodeller verkar ha en klar effekt på hur ledigheterna fördelas, och därför är det även viktigt att utveckla systemet, eftersom tilldelade kvoter och ledigheter ämnade för fäder klart används då det finns tillgång till det.

Tabell 2. Föräldradagpenningar med stöd av sjukförsäkringslagen. (Källa: egen modifiering av tabell 1,2,3 och 4 på s. 26-27 i FPA:s årsbok, 2019).

År	Totalt	Moderskapspenning	Faderskapspenning	Föräldrapenning		Dagar totalt
	Mn e	Mn e	Mn e	Till mödrar Mn e	Till fäder Mn e	Fäder %
2000	478,5	181,2	26,6	266,2	4,5	4,2
2001	500,1	189,2	29	276,5	5,3	4,3
2002	519,5	196,7	33,1	283,9	5,8	4,8
2003	569,7	216	37,4	308,5	7,8	5,2
2004	610,4	229,6	39,8	332	9,1	5,4
2005	644,1	241,9	41,4	350,9	9,8	5,5
2006	692,4	264,1	44,9	372,5	10,9	5,7
2007	771,8	309,5	49,9	399,1	13,3	6,1
2008	831,4	336	56,9	420,6	17,9	6,6
2009	910,4	369	61,6	458,6	21,2	6,7
2010	957,5	382,8	67,2	483,6	23,9	7,1
2011	988,4	385,9	82,7	491,3	28,5	8,3
2012	1008,9	393,5	88,7	497,2	29,5	8,7
2013	1031,1	399,9	90,4	509,5	31,2	8,8
2014	1033,6	398,2	100,2	522,3	12,9	8,3
2015	1043,4	391,4	120,5	519,6	11,9	9,7
2016	993,5	374,3	112,7	495,3	11,3	9,5
2017	934,4	354,8	108,6	460	11	10

Tabell 2 visar likaså att mottagningen av penningar mellan föräldrarna har utjämnats i långsam takt genom åren (FPA, 2017a), men att det fortsättningsvis finns skillnader. Fäders användning av faderskapsdagpenning och deras andel av föräldradagpenning har ökat över tid, både i termer av utbetalda dagpenningsförmåner och antal lediga dagar. Fäders användning av familjeledigheter har alltså ökat över tid, men visst finns det fortfarande en enorm skillnad mellan fädernas andel och mödrarnas andel.

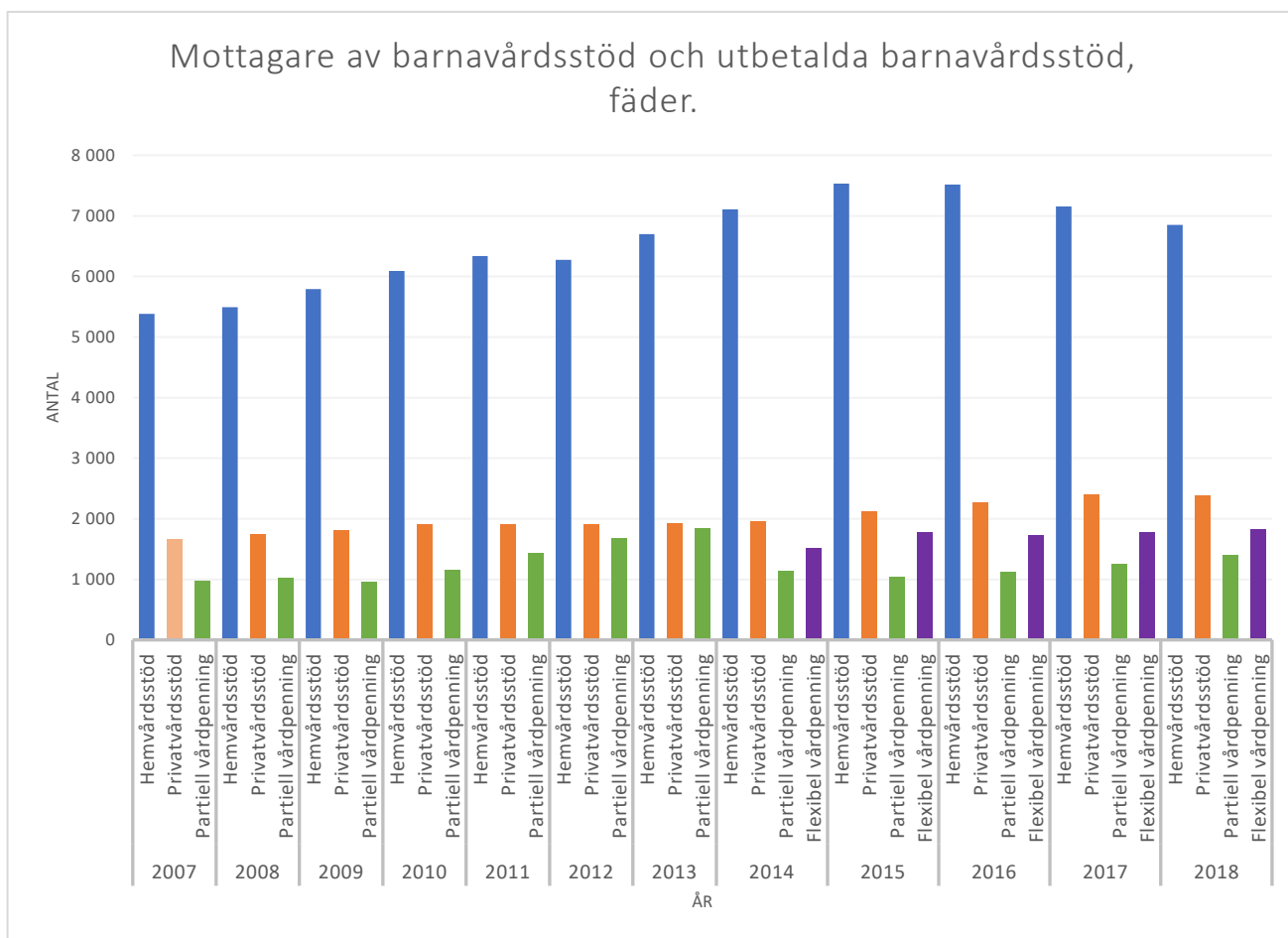
I statistiken (Figur 2 & Tabell 2) bör beaktas att barnets far först så sent som mars 2017 har haft rätt till både faderskapspenning och föräldrapenning när han vårdar för barnet, även om barnets mor och far inte bor i ett gemensamt hushåll. Tidigare har fadern inte beviljats penningar om föräldrarna inte bott i gemensamt hushåll. (Salmi & Närvi, 2017.) Detta kan till viss mån påverka det låga uttaget av faderskapsledighet, eftersom skilsmässor är ett allt vanligare fenomen idag. (FPA, 2017b.) Den införda rättigheten för faderskaps- och föräldrapenning för

fäder i Finland gjordes även sent, och anses således vara en av orsakerna till att föräldraskapet inte kunnat ses som jämlikt.

En annan familjeledighetsförmån som tidvis har varit föremål för diskussion och diverse reformförslag är hemvårdsstödet för barn. Det har bland annat diskuterats huruvida stödet borde skäras ner från och med 24 månader, när barnet fyller två år. (Kontula, 2018.) Förslagen som diskuterades av Sipiläs regering föll på våren 2018, eftersom regeringen inte var enig. Dessutom visade forskning att två tredjedelar av de finländska familjerna hade uppfattat reformen som en försämring av förmånerna. Dessutom hade låginkomstfamiljers ställning försvagats, och barnfattigdomen skulle ha stigit. Familjer med många barn hade påverkats negativt och höginkomstfamiljer hade vunnit på reformen. Detta hade speciellt haft påverkan på fäder och mödrar som vill ha många barn och sköta dem hemma efter föräldraledigheten. (Kontula, 2018.)

Det har påpekats att man i Finland bryter mot den nordiska tvåvårdar-tvåförsörjarmodellen och idealen av jämställdhet mellan könen, genom att inkludera hemvårdsstödet i familjeledighetsmodellen (Duvander & Ellingsaeter, 2016). Vidare framhäver Eydal, Rostgaard och Hiilamo (2018) i sin artikel att hemvårdssystemet är i konflikt med strävandet efter lika rättigheter för alla barn till småbarnspedagogik och intresset för barn som är i behov av småbarnspedagogik och dagvård, som är motiverat av forskning gjord av Brandth och Gíslason (2011). Den lägre sysselsättningsnivån i Finland anses även ha ett direkt samband med det finländska hemvårdssystemet, som gör att mödrar har en lång frånvaro från arbetet. Detta orsakar vidare att skillnaden mellan fäder och mödrars anställning är störst i Finland, som även har det lägsta fertilitetantalet. (Eydal, Rostgaard & Hiilamo, 2018.)

Figur 3 (se nästa sida) visar i vilken mån fäder använt sig av hemvårdsstödet (den ledighet som kommer efter själva föräldraförsäkringens utgång). Även om fäder enligt Figur 3 ständigt tagit ut hemvårdsstöd från år 2007–2013, förblir antalet år 2013 under 7000. Detta åskådliggör hur liten del av fäder som lyfter hemvårdsstöd och stannar på vårdledighet efter föräldraledigheten.

Figur 3. Mottagare av barnavårdsstöd och utbetalda barnavårdsstöd, fäder. Omarbetad utformning. (Källa: Egna beräkningar baserat på statistik från FPA, Kelasto statistikdatabas)

Från år 2013 då flexibel vårdpenning togs i bruk, har fäder i viss mån använt denna möjlighet, vilket syns i hemvårdsstödet minskande antal efter år 2015 (se Figur 3). Dock kan man konstatera att flexibel vårdpenning, som skulle erbjuda ökad flexibilitet, inte använts så mycket som man från samhällets sida önskat. Flexibel vårdpenning bland fäder stannar därmed på någorlunda samma låga användningsprocent som partiell vårdpenning, och man kan konstatera att hemvårdsstödet förblir den klart populäraste formen av barnavårdsstöd, dock mest använd av mödrar.

Eydal et al. (2018) poängterar att Finlands hemvårdssystem är orsaken till att barn börjar senare i dagvård, runt tre års ålder. Detta reflekterar även föräldrarnas arbetssituation, och gör att mödrarna ofta har lägre lön jämfört med mödrar i andra nordiska länder. Trots att familjepolitiken strävar efter tvåförsörjar-tvåvårdarmodellen medför den även könssegregation

på arbetsmarknaden, eftersom den uppmuntrar till deltidarbete. Vidare konstaterar författarna att även om ledigheterna är någorlunda jämnt fördelade är fäderna fortfarande en minoritet när det kommer till utnyttjandet av vårdledigheten, och därmed intar mödrarna rollen som barnets vårdare och fäderna får större roll på arbetsmarknaden som familjens försörjare. (Eydal, et al., 2018.) Hemvårdsstödet stärker på så sätt den traditionella rollfördelningen i familjen.

Vidare påpekar Eydal et al. (2018) att fäderna har ökat sitt deltagande i barnets vård och i hushållsarbetet, men processen är fortfarande långt ifrån dit man vill komma. Hemvårdsstödet och relaterade vårdledigheten gör att Finland är det enda nordiska landet där mödrar stannar hemma med barnet en längre tidsperiod, istället för att barnet skulle placeras i dagvården efter föräldraledigheten (Miettinen, 2017).

Figur 2 och Tabell 2 berättar således för oss att fäders uttag av ledigheter och pengar har ökat, vilket betyder att skillnaden jämfört med mödrar minskat. Andelen av ledigheters uttag är fortfarande liten (det vill säga skillnaden är fortfarande stor), vilket tyder på att det fortfarande finns ett jämställdhetsproblem i den finländska familjepolitiken och föräldraledighetsuttaget, och detta framkommer i det nuvarande systemet. Likaså visar Figur 3 att fäders uttag av hemvårdsstöd och relaterade vårdledigheter har förblivit lågt genom åren, vilket betyder att de nuvarande incitamenten för en jämnare fördelning av familjeledigheter mellan män och kvinnor verkar därför vara otillräckliga.

3.2 Nordisk jämförelse av fäders uttag av föräldraledigheter

Eftersom de nordiska välfärdssamhällena har en liknande struktur i fråga om familjeledigheterna och en hög grad av uppnådd jämställdhet i föräldraskapet, hänvisar jag även till de nordiska länderna i detta sammanhang. Detta gör jag för att få en större förståelse huruvida, och i så fall med vilka medel, andra nordiska länder har uppnått en högre grad av jämställdhet i detta hänseende.

Nordiska länder har varit föregångare när det gäller jämlikhet mellan könen och barns välmående, genom stödandet av båda föräldrarnas möjlighet till arbete och vård av barnet. Alla föräldrar har rätt till betald föräldraledighet enligt lagen och tilldelade kvoter (förutom

Danmark). Att säkra barns jämlikhet genom familjeförmånssystem har varit en annan viktig del i den nordiska familjepolitiken, i linje med betoning på lika inkomstfördelning i den nordiska välfärdsmodellen. (Eydal, et al., 2018.)

Sverige har en föräldraledighet på 69 veckor, tre månader kvoterade för vardera föräldern. Ersättningsnivån är 80 % (en del arbetsgivare kompenserar upp till 90 %), och i Sverige har det tidigare hemvårdsstödet avskaffats. Island har en ledighet på 39 veckor, varav 13 veckor är kvoterade för vardera föräldern och ersättningsnivån ligger på 75–80 %, och det finns inget hemvårdsstöd. Norge har en ledighet på 49 eller 59 veckor, beroende på vilken nivå av ekonomisk kompensation man väljer – 100 % av lönen i 49 veckor eller 80 % i 59 veckor, varav 10 veckor är kvoterade för vardera föräldern. Norge har ett hemvårdsstöd för barn i åldern 1–2 år. Danmark har en ledighet på 50 veckor, varav 18 veckor är kvoterade för mamman, inga för pappan, och ersättningsnivån är 100 %. Danmark har heller inget hemvårdsstöd. (SNS, 2016.)

Tabell 3 (se nästa sida) visar hur finländska fäders uttag av familjeledigheter förändrats över tid och i förhållande till övriga nordiska fäder. När man tittar på år 2016 i Tabell 3, i den andra kolumnen av männens uttag, har finländska fäder den lägsta uttagsprocenten, som ligger på 10,5 %. Dessa skillnader anses bland annat bero på att de andra länderna mer aktivt använt kvoter tilldelade till fäder för att utnyttja ledigheten. Exempelvis i Sverige, som är ett av de mest jämställda länderna i världen, var uttaget av ledigheter bland fäder år 2016 28,2 %. Av Tabell 3 kan man därmed avläsa att det finns stora skillnader i fäders användning av ledigheter mellan de nordiska länderna, trots en gemensam strävan efter jämställdhet.

Av de nordiska länderna präglas Finland och Danmark av den lägsta uttagsprocenten av föräldraledighetsdagar bland fäder (se Tabell 3). Intressant är även att Finland och Danmark likaså har lägsta andelen avsedda ledighetsdagar för fäder. Man kan även märka att från och med år 2010 har Finlands procentantal varit 7,1 %, och från och med år 2011 varit cirka 8,5 %, vilket den förlängda ledigheten för fäder medfört. Siffran är långt ifrån det ideala, då man beaktar att systemet möjliggör att föräldrarna kan dela ledigheten helt lika, om de så önskar. I Danmark är pappornas procentandel av använda dagar 10,7 %, vilket är nästan samma som i Finland. Märkbart är även att längden på den tillgängliga ledigheten är nästan samma som i Finland.

Tabell 3. *Föräldraförmånens användning av män och kvinnor. (Källa: egen modifiering av tabell 3.6 på s. 56 i NOSOCO:s rapport, 2017)*

Antal dagar (1000) av föräldraförmåner som utnyttjats för olika år					
	Danmark	Finland	Island	Norge	Sverige
2000	696	10 910	37 100
2005	1 122	11 017	44 254
2010	18 591	14 901	1 236	12 748	51 451
2015	16 205	14 584	1 045	13 161	55 021
2016	16 988	13 909	978	12 600	54 645
Av vilka män (%)					
2000	2.9	6.9	..
2005	32.7	8.8	..
2010	9,5	7,9	31.7	14.5	..
2015	10,7	10,7	29.6	21.0	26.2
2016	10,7	10,5	28.8	18.8	28.2

Fäder i Danmark har dock börjat ta ut mer föräldraledighet under de senaste 10 åren, och procentandelen har stigit från år 2010 från 9,5 % till 10,7 % år 2016. I Danmark har man försökt uppnå könsneutralitet i föräldraskapet på ett lite annorlunda sätt än i de andra nordiska länderna, nämligen genom att låta föräldrarna fritt välja huruvida de vill vara föräldralediga och hur de fördelar ledigheten sinsemellan (Bloksgaard, 2015). Det har funnits en pappakvot, men den togs bort 2002, för att låta föräldrarna själva välja om sin ledighet, och för att kollektivavtalen som Danmark har för fädernas uttag av ledigheter ansågs vara tillräckliga för att säkerställa ledigheten (Eydal et al., 2015). Dock har politiska partier efter detta ständigt försökt betona betydelsen av kvoterad ledighet för fäder i och med den låga användningsprocenten, utan några genombrott (Rostgaard & Lausten, 2015).

Island har däremot tidigare varit det land i Norden där fäder använt minst ledighetsdagar. År 2000 genomförde Island en omfattande reform som har lett till att fäder idag tar ut störst andel av ledighetsdagar avsedda för fäder i Norden. Främst används dock de för fäderna öronmärkta dagarna, och inte fler dagar utöver det. (Gíslason, 2007.) År 2000 var männens andel av den uttagna ledigheten 2,9 %, då den år 2016 låg på 28,8 %, vilket berättar om en total omkastning i männens ledighetsuttag (se Tabell 3). Den andel som Isländska fäder verkligen tar ut har

nästan varit lika hög som den tilldelade kvoten, vilket bekräftar att Islands system med tilldelad kvot för fäder uppnått till största delen de utsatta målen, och fäders användning av ledigheten, som förtydligas i Tabell 3. Enligt Gíslason (2007) ska reformen ha medfört att kvinnor och män ses som jämställda, och det anses även vara socialt accepterat för fäder att använda föräldraledighet till följd av detta.

Norge har reformerat sitt familjeledighetssystem ett flertal gånger under 2000-talet. Målet har varit att öka jämställdheten mellan kvinnor och män, och här har arbetslivet och vården av barn fått speciell fokus. Man har exempelvis ökat fäders andel i barnomsorgen genom kvoter reserverade åt fäder. (Brandth & Kvande, 2014.) Avsedda kvoterna för fäder har även lett till önskade resultat. Norge har nämligen i skrivande stund lika stora kvoter reserverade åt fäder och mödrar, vilket förutsätter en möjlighet till lika fördelning av ledigheter. Dock har systemet, liksom i Finland, rum för valmöjlighet och flexibilitet, vilket även värderas i Norge. Exempelvis har Norge ett hemvårdsstöd, men stödet begränsas till barnets tvåårsdag (Brandth & Kvande, 2014). Samtidigt kan hemvårdsstödet anses vara en faktor varför Norge inte kommer upp till lika höga siffror som Island och Sverige.

Sverige är mest jämställd när det kommer till jämställdheten mellan föräldrar, och har även den längsta föräldraledigheten av de nordiska länderna (69 veckor). Reformen har gjorts för att uppnå jämställdhetsmål, och fäders andel av föräldraledighet har ständigt ökat under 2000-talet som ett resultat av detta. (SNS, 2016.) År 2016 var uttagsprocenten 28,2 %, och i Sverige har den öronmärkta ledigheten avsedd för fäder haft den största effekten på att få fäder att delta i barnomsorgen och stanna hemma med barnet, som även avskaffandet av hemvårdsstödet (se Tabell 3). Sveriges styrka är även flexibilitet. I den svenska modellen har familjen nästan sin egen personliga familjebudget, och deltidsarbete är betonat till en avsevärt högre grad än i Finland. Kulturen på arbetsplatsen i Sverige uppskattar även föräldraskapet, och fäder kan ta ut faderskapsledighet i perioder upptill barnets tolvårsdag. (Nordenmark, 2014.)

Både Sverige och Island har fler öronmärkta dagar för fäder än vad Finland har. I Finland är fäders andel endast nio veckor. Erfarenheter från de nordiska länderna visar tydligt att männen tar ut främst de föräldraledighetsdagar som är öronmärkta för fäder. Fäder tar inte heller ut hemvårdsstöd i Finland. När det kommer till ledighetskvoter avsedda för fäder, anser Haas och Rostgard (2011), Duvander och Lammi-Taskula (2010) och Närvi (2018) att detta vore ett effektivt sätt att få fäder i Finland att använda de tilldelade ledigheterna i en högre grad. Tabell

3 (den mellersta delen) visar alltså att de finländska fäderna (liksom de danska fäderna) släpar efter i uttag av familjeledighet när det gäller antalet dagar som det utbetalts föräldraförsäkringsförmåner. Det finns alltså en skillnad inom Norden, men den tycks inte ha blivit så mycket större under 2000-talet utan snarare hållits ganska oförändrad.

De delvis motstridiga målen med att reformera familjeledigheten – kostnadsneutralitet, höja sysselsättningsgraden för mödrar, öka fädernas deltagande, höja den totala sysselsättningen och öka familjernas välbefinnande – är inte lätt att sätta ihop i samma balansräkning. De andra nordiska ländernas lösningar ger en indikation på denna vägning, men vad som efterfrågas av reformen av familjeledigheten kommer till sist att överlämnas till reformatörerna. Hur kunde vi kombinera fördelarna med Finlands valfrihet och Sveriges flexibilitet så att även par i olika socioekonomiska situationer kan föverkliga sina egna livsplaner bättre än för närvarande? Vladimarsdóttir (2006) poängterar likaså att ju fler lagar och restriktioner det finns för uttaget och användning av föräldraledigheter i ett land, desto färre tar ut ledigheterna.

4. Förklaringar till den könsmässiga skillnaden i familjeledighetsuttag

I detta kapitel framställs två teorier som är de centralaste för avhandlingen i hänseende till rollfördelning och könsskillnader i familjen. Syftet är inte i första hand att använda teorierna i föreliggande analys utan att ge en bakgrund till och förståelse för familjeledighetsmönstret, vilka faktorer som påverkar fördelningen av ledigheterna, arbetsmarknaden och hushållsarbetet. De teorier som används för att förklara skillnaderna i uttaget av ledigheter mellan föräldrarna och jämställdhetsfrågan påverkar även uppfattningen om hur man kan åtgärda detta för att öka jämställdheten mellan föräldrarna, samtidigt som fungerar som en viktig grund för att inse vilka insatser som medför jämställdhet mellan föräldrar. De två teoretiska ansatserna syftar båda till att förklara varför fördelningen av ledigheterna är könsfördelade och vilka faktorer som påverkar mönstret. Jag har valt att belysa de båda teorierna eftersom görandet av kön (1987) beskriver könsuppfattningar, medan hushållsteorin av Becker (1991) ser på hushållet som en enhet som dess medlemmar bidrar till, och könet spelar även en central roll i fördelningen av olika ansvarsområden.

Familjeledigheter är ett alltmer aktuellt diskussionsämne i Finland, och när det diskuterats kring jämställdheten har man från regeringens sida stegvis förlängt fädernas ledighetskvoter, samtidigt som vårdledigheten har försökt förkortas. Valfriheten har i sin tur fått en större innebörd inom familjeledighetsmodellen, som till en viss del motsäger jämställdheten. Bland annat står vårdledigheten för valfrihet att stanna hemma och möjlighet att sköta barnet själv eller använda privat dagvård. (Miettinen, 2017.)

Det påpekas att valfriheten berörande familjeledigheter är könsneutral, men på samma gång stärker valfriheten en mer traditionell familjemodell när det kommer till vård av barn, eftersom modern upptar den större delen av ledigheterna och därmed vårdansvaret av barnet. Det medför i sin tur mindre jämställdhet mellan föräldrarna och försämrar även jämställdheten i hushållsarbetet och på arbetsmarknaden. (Miettinen, 2017.)

4.1 Övergripande teorier om rollfördelningen i familjen

För att förstå könsroller och dess relation till arbetsmarknaden, vilket även reflekteras i hushållsarbete och föräldraledigheter, måste vi förstå varför kvinnor och män har en specifik status i samhället. En central del är alltså att förstå varför arbetsfördelningen mellan kvinnor och män – vem gör vad och hur ofta – är görandet av kön i praktiken. Könsfördelning görs hela tiden i vardagen, i görandet av olika aktiviteter för att reflektera eller uttrycka kön enligt normativa begrepp om vad som är lämpligt för sin könskategori. (West & Zimmerman, 1987.)

Teorin fokuserar på att könets relationella karaktär innebär att femininitet och maskulinitet, likasom moderskap och faderskap, kommer fram i social interaktion. Genom förmedling blir kön något som görs snarare än något som bara "är". (West & Zimmerman, 1987.) Människor lever dagligen i kontakt med andra individer, vilket gör att deras identiteter, ideologier och handlingar är i relation till andra individers identiteter, ideologier och handlingar. Därför måste kön förstås som relationellt snarare än individuellt. (Haavind, 2000.)

Teorin beskriver i stor omfattning hur människor "gör kön" i alla vardagliga sysselsättningar. Kön står för personernas sociala sätt att uttrycka kön, vilket innebär ett ständigt skapande och återskapande av former och uttryck för kön. Kön utförs i all social interaktion, oberoende av till vilken grad det resulterande uttrycket stämmer överens med de i situationen rådande uppfattningarna om en given könskategori. Det individuella görandet av kön skapar således en hierarkisk social ordning, och får den att framstå som vad som uppfattas som naturligt. (West & Zimmerman, 1987.)

En social ordning som denna kan exempelvis ses i familjeledigheterna och arbetsmarknaden, där kvinnans roll hemma med barnet och mannens roll som familjens försörjare uppfattas till en viss grad som det naturliga och normala i många samhällen. Hushållsarbete ses även som en av många könsfördelade aktiviteter som är en del av görandet av kön. Fördelningen av hushållsarbete och yrkesarbete i hushållet är därför inte bara en effektiv produktion av hushållsvaror och tjänster, utan också ett sätt att producera kön. (West & Zimmerman, 1987.)

Förutom att beakta teorin om görandet av kön (1987) har jag valt att i denna avhandling använda hushållsteorin av Gary S. Becker (1991). Beckers hushållsteori (1991) maximerar hushållet som en enhet, där hushållets medlemmar har en förenad fördel. Med tanke på biologiska

skillnader i bidraget till införskaffning av barn mellan könen, skulle kvinnor ha en jämförande fördel i hushållsarbetet, vilket medför en lägre andel humankapital bland kvinnor. Detta reflekteras bland annat i olika specialkunskaper av hushållets medlemmar. Eftersom hushållet behandlas som en ”verktygsmaximeringsenhet” kommer fäder ha en fördel i marknadsarbetet och spenderar sin tid där, medan mödrar med fördel i hushållsproduktionen skulle spendera sin tid i hushållet eller dela tiden mellan hushållet och marknadsproduktionen. (Becker, 1991.)

Enligt Becker (refererad i Lundberg & Pollak, 1996) kan föräldraledighet kopplas ihop med hushållsproduktionen, och inkomst är vanligtvis det område som används för arbetsmarknadseffektivitet. Kvinnor med lägre inkomst kan därför tänkas vara till nytta i hushållsproduktionen, och därmed vara i behov av större delen av föräldraledigheten. Detta reflekterar i sin tur det betydande högre uttaget av ledigheter hos kvinnor, för att inte glömma den nuvarande högre genomsnittliga lönen männen har. (Lundberg & Pollak, 1996.) Becker påpekar även att beslut i hushållet är resultatet av förhandling mellan föräldrarna inom hushållet. Resultatet av sådana förhandlingar är därmed beroende av var och ens förhandlingsförmåga, som vanligtvis framförs som förmåga att överleva utanför familjeenheten – syftande på inkomst eller andra resurser. Sociala skyddsnät och sociala förväntningar som exempelvis könsroller, påverkar också makarnas förhandlingsförmåga. (Becker, 1991.)

Den fördelning av hushållsarbete som familjen bestämmer sig för är beroende av följande faktorer, anser Becker: familjemedlemmarnas möjligheter på arbetsmarknaden, deras avkastningar på investeringar i mänskligt kapital, deras effektivitet i olika aktiviteter utanför marknaden, substitutionsmöjligheterna mellan fäders och mödrars tid och substitutionsmöjligheterna mellan tid och marknadsprodukter i hemproduktion, och slutligen familjens preferenser eller smak för olika slutprodukter. (Becker, 1991.)

Följaktligen, den med högre lön på arbetsmarknaden spenderar antagligen den största delen av tiden till arbete, medan den med högre produktivitet i hemmet tar ansvaret för det området. Om personen i fråga är produktiv i båda områden blir arbetsfördelningen beroende av på vilket område hen är överlägsen i. Likadant sker specialiseringen av sysselsättningen i hemproduktionen. För ett ensamhushåll innebär detta att han eller hon måste ägna sig åt båda dessa sysslor. (Becker, 1991.)

En annan viktig del i Beckers familjemodell är att det i varje hushåll finns en person som är det altruistiska överhuvudet. (Becker, 1991.) ”Hushållsmodellen säger således att specialisering

inom familjen kan löna sig” (refererad i Jounung & Persson-Tanimura, 1987, s. 4–6). Trots det betyder det inte att fördelningen behöver falla på endera av könen att ta ansvar för hemarbetet eller marknadsarbetet. Fördelningen som åstadkoms inom familjen är enligt Becker altruistisk, vilket betyder att det inte har en betydelse vem som tjänar pengarna, utan här ligger tyngdpunkten på den kommunistiska principen om ”åt var och en efter behov, av var och en efter förmåga” (refererad i Rohstein, 1997, s. 8–9).

Förklaringen till fördelningen och kvinnornas högre andel i hushållsarbete är bland annat den långvariga uppdelningen i ”manliga” och ”kvinnliga” arbetsuppgifter, uppfostran var aktiviteter till pojkar och flickor fördelas under barndomen, tyngdpunkten i hemmet och barnansvaret som fördelats till kvinnor som har ett samband med födande av barn och kvinnors lägre inkomster på arbetsmarknaden. Med andra ord, samhällets struktur och uppbyggnad. (Becker, 1991.)

Beckers (1991) teori har blivit kritiserad från feministiskt håll i och med att feminister anser att det inte alls finns något sådant som en gemensam nyttofunktion inom ett parförhållande. Ett viktigt empiriskt forskningsresultat som strider mot Beckers teori om altruism inom familjen, det vill säga att det inte skulle spela någon roll i fördelningen av resurser inom familjen om hur arbets- och inkomstfördelningen ser ut, är att det visat sig ha betydelse om vem det är som faktiskt tjänar och därmed kontrollerar familjens ekonomi för fördelningen inom familjen, inte minst för barnen. Barns välfärd, inte minst i u-länder, verkar vara starkt positivt korrelerad till hur stor del av familjens resurser som kvinnorna kontrollerar. (Lundberg & Pollak, 1996.)

4.2 Förklaringar till finländska fäders låga användning av familjeledigheter

I följande underkapitel beskriver jag vilka förklarande faktorer det finns för fäders låga användning av familjeledigheter. Orsakerna till att fäder inte tar ut hela avsedda faderskapsledigheten och att mycket få fäder stannar hemma på vårdledighet är mångfacetterade. Härnäst tar jag upp olika forskningsresultat som anses förhålla sig med det låga uttaget av föräldraledigheter. Man bör även beakta att orsakerna och förklaringarna ofta saknar en verklighetsförklaring och snarast bygger på teoretiska förklaringsmodeller (Bekkengen, 2002). Jag har valt att dela upp orsakerna i fyra större huvudkategorier: attityder, ekonomi och utbildning, arbetsmarknad samt övriga faktorer, eftersom dessa huvudkategorier

verka vara de främsta orsakerna till fäders beslutsfattande gällande ledigheter enligt forskning gjord inom området (t.ex. Lammi-Taskula, 2006; Närvi, 2018; Paaianen, 2006 & Takala, 2005).

Fäders uttag av ledigheter och roll inom barnets vård är högre i länder som Sverige och Norge (Lammi-Taskula & Salmi, 2013). Sveriges system tillåter vilkendera av föräldrarna att stanna hemma med barnet tills barnet är 18 månader, eller dela på ledigheten. Denna flexibilitet är ett bra exempel på skillnaden i jämställdhet mellan Sveriges och Finlands system, eftersom i Sverige anses föräldrarnas ansvar lika när det kommer till barnets vård. (Försäkringskassan, 2018.)

I Finland anses ansvaret för barnet fortfarande höra till modern, vilket ofta kopplas samman med negativa attityder mot fäder som använder faderskapsledighet. Trots en ökning på 2000-talet i uttag av faderskapsledighet, är det fortsättningsvis en för liten andel av fäder som använder sig av ledigheten. (Lammi-Taskula, 2007.) När man sedan jämfört vem som stannar hemma med barnet på vårdledighet är fädernas andel extremt låg (THL, 2018c). De vanligaste orsakerna till att inte använder ledigheter har visat sig vara ekonomiska faktorer, låg kompensationsnivå, fäders arbetsintensitet och möjliga negativa effekter på fäders arbetskarriär (Salmi, Lammi-Taskula & Närvi, 2009).

4.2.1 Attityder

Attityder är svårbegripligt när det kommer till fäder och ledigheter. Det anges som en av de främsta orsakerna och förklaringarna till fäders låga användning av ledigheter, och förknippas med uppfattningen om traditionella könsroller och rollfördelning i familjen. Trots detta har det i många studier framkommit att fäder mestadels har haft en positiv upplevelse och ett positivt mottagande av användning av föräldraledighet, exempelvis på arbetsmarknaden. (Bekkengen, 2002; Lammi-Taskula, 2007; Paaianen, 2006.)

Andra studier påvisar att det gentemot fäder som använder faderskapsledighet då modern återvänder till arbetet fortsättningsvis förekommer negativa attityder. Detta har sitt ursprung från krigstider och 1900-talet, då samhället fungerade på ett annorlunda sätt. Exempelvis var hushållet och barnskötseln på kvinnornas ansvar, då männen deltog i arbetslivet och således ansvarade för intäkter. Gradvis har en modernare ledighetsfördelning och fördelning av ansvar

blivit mer socialt acceptabelt, men speciellt hos den äldre generationen kan man stöta på en traditionell tankegång som kvarstår. (Granholm, 2018; Varjonen, 2011.)

Lammi-Taskula, Salmi och Närvi (2017) för fram att kvinnornas ställning på arbetsmarknaden och i familjelivet ständigt har utvecklats och börjat bli allt mer jämställt. Trots det är det kvinnans ställning på arbetsmarknaden som fortfarande uppmärksammas och bearbetas när det kommer till familjeledighetsreformer. De menar att så länge tankesättet och attityderna är att det är moderns ansvar att stanna hemma med barnet, kommer jämställdheten inte heller att utvecklas. (Lammi-Taskula, Salmi & Närvi, 2017.) Som jämförande exempel kan nämnas Sveriges familjeledighetssystem, som ger lika ledighet åt föräldrarna som även resulterat i en lika fördelning av vårdet av barn (Miettinen, 2017). Lammi-Taskula (2017) påpekar att utan en reform i föräldraledighetssystemet som fördelar ledigheter lika, förändras inte heller inställningar och attityder gentemot jämställt föräldraskap.

Det har även påvisats att företag och chefers attityder till föräldraledigheter i viss mån orienterar fädernas beslut, var arbetsuppgiftsfördelningen ansetts vara problematiskt. Fäders korta ledighetsperioder (3–5 veckor) medför att arbetsuppgifterna är svåra att sköta under tiden, eftersom det ofta leder till att arbetsuppgifterna delas mellan resterande arbetare, istället för att anställa en ny arbetare för att göra arbetet. Detta leder således till ökad arbetsbörda för andra anställda. Vidare leder det till att fäder allt oftare tar hem arbetsuppgifter istället för att fokusera på barnets vård. (THL, 2018b; Närvi, 2018.)

Bygren och Duvander (2006) har tillika observerat att sannolikheten för användning av faderskapsledighet ökar ju fler fäder som beslutar att ta ut föräldraledighet på arbetsplatsen. Fäders starka position på arbetsmarknaden har som följd att mödrar i sin tur förväntas vara familjelediga. Även argument som att familjens ekonomi skulle drabbas om fadern var hemma med barnet har angetts som orsak, även om det inte skulle vara så. Istället har det ansetts vara mer av en traditionell tanke att fäder ska vara familjens försörjare, och fäders ekonomiska bidrag värdesätts mer än mödrars. (Bekkengen, 2002.)

Liknande resultat har även påpekats i en undersökning av Takala (2005), som fört fram att fäder som inte utnyttjat föräldraledighet angav att orsaken till detta var ekonomisk. De fäder som angav ekonomiska skäl var i större utsträckning än övriga av åsikten att det i huvudsak är fäderns ansvar att försörja familjen. (Takala, 2005.) Den ojämlika fördelningen av

föräldraledigheter kan därmed bero på en ”självklar” uppfattning om vem som stannar hemma med barnet, vilket härstammar från familjens rollfördelning över tid (Närvi, 2018).

Attityder är därmed svåra att begripa och känna till när det egentligen är fråga om ett attitydproblem eller om en negativ inställning mot fäder och föräldraledigheter. Det som dock har konstaterats av Lammi-Taskula (2007) är att det finns stora skillnader i attityder till familjeledigheter inom olika branscher. Faktorer som påverkar attityder är bland annat om branschen är mans- eller kvinnodominerad samt om anställningen är inom den privata eller den offentliga sektorn (Lammi-Taskula, 2007).

4.2.2 Ekonomi och utbildning

Finland har ett jämställdhetspolitiskt mål att motarbeta könssegregationen exempelvis i utbildningsvalen, eftersom både männens och kvinnornas ställning på arbetsmarknaden, löner och övriga livet påverkas av utbildningen. I Finland är den lön för arbete som utbetalas till kvinnor 84 procent av männens löner. Cirka hälften av skillnaden i lön mellan olika kön kan förklaras med att kvinnor och män arbetar inom olika branscher och i olika uppgifter. (THL, 2020.)

Ekonomi påverkas därmed ofta av föräldrarnas utbildningsnivå, vilket även påverkar faders uttag av familjeledigheter. Ofta bygger beslutet om vem som stannar hemma med barnet på lönsamheten, det vill säga hur det är mer ekonomiskt lönsamt för familjen att göra. Detta är oftast kopplat till att den bättre förtjänande (oftast fadern) blir kvar i arbetet, och den sämre förtjänande (oftast modern) stannar hemma med barnet, detta är dock inte alltid situationen. Även i familjer där modern är den bättre tjänande kan ekonomiska argument vara grund för uppdelningen, exempelvis att familjens ekonomi skulle försämrats på grund av faders lägre faderskapspenning. Därmed fungerar ekonomin som grund för argument för att mödrar ska använda föräldraledigheten, och talar för att faders individuella inkomst har ofta mer tyngd än familjens gemensamma ekonomi. (Bekkengen, 2002; Takala, 2005.)

Det bör även observeras att enligt studier (t.ex. Lammi-Taskula et al., 2017; Kosonen, 2009) är de mest sannolika användarna av ledigheter fäder med goda arbetsinkomster, eftersom föräldraledighetens fördelning allt oftare associeras till försörjning av familjen, och i familjer med god ekonomi har fäder råd att stanna hemma med barn. Enligt en studie av Paajanen (2006)

framkommer det att män ofta har högre lön än kvinnorna, och därmed känner ett större ansvar för försörjningen av familjen. Ekonomi anses således vara bland de väsentligaste motiven till föräldraledighetens fördelning (Lammi-Taskula, 2007).

Andra orsaker som påverkar fäders uttag av familjeledigheter relaterat till ekonomi är den låga ersättningen som betalas för faderskapsledighet och vårdledighet. En högre ersättning skulle betyda större intresse att ta ut ledigheter relaterat till männens högre inkomster. (Lammi-Taskula, 2007.) Fäder har även uppmanats att stanna hemma med hjälp av olika kampanjer, men det har påpekats att det inte bara är en fråga om ett attitydproblem från männens sida, utan att många familjer saknar valmöjligheter på grund av ekonomiska skäl. (Kosonen, 2009.) Exempel på en sådan kampanj är SHM:s *Isäaika- tiedoituskampanja* (2017). Tanken bakom kampanjen har inte endast varit att öka jämställdheten i föräldraskapet, utan också att hjälpa fäder att skapa en kontakt med barnet. (SHM, 2017.)

Relaterat till ekonomin framhävs även i THL:s rapport *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo* (2017) att fäder som är låginkomsttagare tar mer sällan ut ledigheter, än fäder med högre inkomst (Lammi-Taskula et al., 2017). Även tidigare forskning gjord i de nordiska länderna har visat att föräldraledighet oftare delas mellan föräldrar bland personer med hög utbildningsnivå. Särskilt pappor med universitetsexamen samt dem vars partner har universitetsexamen har tagit föräldraledighet oftare än andra (Brandth & Överli, 1998; Takala, 2005). Därmed kan enligt forskningsresultat tolkas att ekonomi både är en bakomliggande orsak till att fäder använder sin ledighet, eftersom de har råd att stanna hemma med barnet, och en orsak till att de inte väljer att ta ut sin ledighet, eftersom det ekonomiskt sätt inte är lönsamt.

Närvi (2018) lyfter även fram att de längre ledigheterna (faderskapsledighetens längre del, föräldraledighet och vårdledighet) användes mest av över 35-åringar, högt utbildade och lönetagarfäder. De längre ledigheterna användes även av fäder vars make var högt utbildad, med god inkomst i tjänstemansposition. Speciellt fäders användning av föräldraledighet och vårdledighet var ännu mer klart anknuten med mödrars högre socioekonomiska ställning, samtidigt som fäders egen utbildning, anställningsposition eller lön inte hade någon större påverkan. De som inte använder ledighet är enligt Närvi fäder som är utanför arbetsmarknaden, företagare samt fäder vars lön är låg. Den främsta orsaken till att fäder inte använder familjeledigheter anses vara att modern sköter barnet och att fadern inte är aktiv i arbetslivet. Exempelvis om fadern är arbetslös eller studerande har fadern haft möjlighet att delta i barnets

vård hemma samtidigt som modern utan att använda föräldraförmåner, och istället exempelvis utnyttjat arbetslöshetsförmån eller studiestöd. (Närvi, 2018.)

I Finland har deltagandet i småbarnspedagogisk verksamhet även ökat betydligt år 2005–2016, 30 % av alla barn under tre år deltar i småbarnspedagogisk verksamhet. Procentandelen stiger ju äldre barnen blir, och av finländska femåringar deltar 84 % i småbarnspedagogisk verksamhet, och vid sex års ålder så går så gott som hela åldersgruppen i förskola. (OECD, 2019.) Ökat deltagande i småbarnspedagogisk verksamhet anses positivt i Finland, eftersom familjens inkomstnivå och mödrars utbildningsbakgrund oftast påverkar deltagandet. Barn i förmögna familjer deltar därmed mer sannolikt i småbarnspedagogisk verksamhet. (OECD, 2019.)

Sammanfattningsvis kan konstateras att föräldrarnas utbildningsnivå, speciellt högutbildade fäder och makar till mer utbildade mödrar, använder mer familjeledighet än andra. Effekten av socioekonomisk status eller inkomst är således parallell med att fäder i låginkomstekonomier tar mindre familjeledighet än fäder i höginkomstekonomier. Fäder verkar också vara villigare att ta ledigt för det första barnet än för efterföljande barn (Gíslason 2007; Lammi-Taskula 2007; Lammi-Taskula et al., 2017; Saarikallio-Torp & Haataja 2016.)

4.2.3 Arbetsmarknaden

Segregation enligt kön i arbetslivet är exceptionellt kraftig i Finland. I utbildningen, valet av yrke, rekryteringen, organiseringen av arbetet, lönerna och karriärsavancemanget görs många val och fattas beslut som är utmärkande för det egna könet. Könsindelningar som ger rum för ojämlikhet har präglat Finlands ekonomi- och kulturstrukturer över en längre tid, och det kräver både tid och åtgärder för att omstrukturera den kulturella praxisen. Visstidsanställningar och långa familjeledigheter har visat att försämra karriärs- och löneutvecklingen. En del av löneskillnaden grundar sig således på en strukturell diskriminering. (THL, 2020.)

Kosonen (2009) påpekar att mödrarnas position på arbetsmarknaden är ett problematiskt område, som präglar jämställdheten. Mödrars dominerande andel av användningen av vårdledighet orsakar att mödrar kommer är avlägsna från arbetsmarknaden en lång period, vilket försämrar jämställdheten på arbetsmarknaden. Mödrar är de dominerande användarna av

familjeledigheter, vilket belastar arbetsgivarnas ekonomiska börda. (Kosonen, 2009; Norden, 2010.)

Fäder som arbetar inom den offentliga sektorn utnyttjar aktivare föräldraledigheter (Brandth & Överli, 1998; Lammi-Taskula, 2008; THL, 2018a). I Finland är procenten av män som är egenföretagare mycket hög, likaså män som arbetar inom den privata sektorn i höga positioner, vilket medför att det är mer komplicerat att finna tid och möjlighet till att vara ledig och sköta om barnet. Detta avspeglas i uttagsmönstret, eftersom män i dessa positioner låter bli att använda ledigheten. (THL, 2018b; Lammi-Taskula, 2008.)

Förutom föräldrars egna uppfattningar, påverkar även arbetsgivares förståelse och uppfattningar om familjeledighetssystemet de möjligheter till ledigheter som fäderna har. Öronmärkta ledigheter för fäder gör att faders ansvar för barnomsorg uppmärksammas i en högre grad, och då fler fäder använder sin ledighet blir också fädernas längre ledighet vanligare och mer accepterat på arbetsplatserna. Då längre ledighet uppfattas som mer av en normalitet kan man även påverka fädernas möjligheter till längre andel av ledigheter från arbetsplatsen. (Närvi, 2018.)

I Närvis forskning (2018) betonades att arbetets karaktär, arbetssituation och arbetsbelastning har en större betydelse för beslutet att använda ledighet. Detta är i sin tur relaterat till arbetsplatsorganisering, som är ett av de stora problemområdena för att fäder ska kunna utnyttja familjeledigheter. På arbetsplatser dominerade av män är familjeledighetssystemet inte strukturerat tillräckligt bra för att fadern ska kunna ta ut ledighet. (Närvi, 2018.) På kvinnodominerade arbetsplatser är man igen van med långa ledigheter och därmed finns det rutiner för ordnandet av ledigheten (Salmi et al., 2009).

Finanskrisen på 2010-talet har även medfört ökad arbetstakt och spända tidtabeller på den egna arbetsplatsen (Salmi & Lammi-Taskula, 2014). Närvi (2018) menar att problemet på mansdominerade arbetsplatser är att det sällan skaffas en ersättare för den tid fadern är på ledighet, utan istället fördelas arbetsuppgifterna mellan de andra arbetarna. I vissa fall tar fadern med arbetsuppgifterna hem under sin ledighet, eftersom ledigheten förväntas vara någorlunda kort. Detta anses bero på att arbetsbilden innehar en stark självdisciplinär förväntning. Vidare kan detta ha effekt på att ledigheten kan kännas invecklad att ta ut, vilket även enligt Lammi-Taskula et al. (2017) har setts bli ett allmännare mönster under 2000-talet. (Närvi, 2018.) Det finns fortfarande en könsskillnad när det kommer till typ av arbete, arbetsmarknadsdeltagande,

arbetade timmar och löner. Om föräldrar inte anser att det är möjligt att kombinera arbete och familj, har detta en negativ effekt på fertiliteten. (OECD, 2011.)

Exempelvis kunde ordnandet av arbetet inför familjeledigheter tas upp på förmansskolningar, samt deras praktiska tillämpning skulle även behöva förmedlas till arbetare, som då kunde fundera över att stanna på ledigheter. Förmän borde även uppmuntras till att öppet berätta om arrangemangen angående familjeledigheter för arbetarna, utan fördomar om arbetarnas kön eller ledighetens och frånvarons längd. (Närvi, 2018.) Detta baserar Närvi (2018) på att om man kan organisera arbetsuppgifterna för mödrar som är på ledighet ska det även vara möjligt att ordna när det kommer till fäder.

4.2.4 Andra förklaringar

Enligt forskning påverkar attityder, ekonomi och utbildning samt arbetsmarknad valet av utnyttja familjeledigheter. Förutom dessa finns det även andra faktorer som kan påverka uttaget av familjeledigheter i familjen. Salmi, Lammi-Taskula och Närvi (2009) frågar sig om den relativt korta faderskapsledigheten, som dessutom är tidsbunden, är tillräcklig. I detta hänseende anknyter de till faderns självständiga identitet i föräldraskapet. En kort ledighet motsäger nämligen både faders identitet i föräldraskapet och jämställdheten mellan modern och fadern i föräldraskapet (Salmi et al., 2009).

En annan förklaring som kan ha haft stor påverkan på uttag av faderskapsledighet i Finland är att fäder enda fram till mars 2017 måste ha varit gifta eller sambor för att ha rätt till faderskaps- eller föräldrapenning. Detta kan ha påverkat det låga uttaget av faderskapsledighet, eftersom skilsmässor är ett allt vanligare fenomen på 2000-talet. (FPA, 2017.) Även i enföräldersfamiljer upplever den som har barnet större delen av tiden ett för stort ansvar för kombinerat hemarbete, barnskötsel och fostran, och därmed är det ofta ensamförsörjande mödrar som stannar hemma med barnet. (Kiianmaa, 2012.)

En annan förklaring som förts fram är att modern kan ha svårt att ge över ansvaret för barnet till fadern på grund av det biologiska sambandet av barnfödelse. Detta har ofta visats på ett indirekt sätt av modern genom att exempelvis föra fram betydelsen av moderns kontakt till

barnet och amningens betydelse, och därmed oftare blir hemma med barnet på föräldra- och vårdledighet. (Bekkengen, 2002; Rösén & Sundström, 2002.) Tillika har modern ofta sista ordet i hur föräldraledighetens ska delas upp (Bekkengen, 2002; Bygren & Duvander, 2006).

Andra vanligt förekommande orsaker som uppgavs i Takalas studie *Uuden isyysvapaan ja isän muiden perhevapaiden käyttö* (2005) var exempelvis att modern ammade och att det helt enkelt upplevts som det normala att det är modern som stannar hemma. Ekonomiska skäl angavs även som orsak för att fadern inte var föräldraledig. (Takala, 2005). En stor del av de fäder som använt sin andel av ledigheterna såg det som en möjlighet till uppehåll från arbetet samtidigt som de ansåg att det var för barnets och deras eget bästa (Lammi-Taskula 2007; Paajanen, 2006).

Med andra ord, har samhällets struktur och uppbyggnad relaterat till attityder, ekonomi, utbildning och arbetsmarknad, precis som Beckers (1991) teori om rollfördelning framhävde, en väsentlig roll när det kommer till jämställdheten mellan föräldrarna. Bland annat äventyrar förväntade könsroller och förväntade beteenden faders beslutsfattande gällande ledigheter enligt forskning gjord inom området. Dessutom påverkar institutionell segregation, som exempelvis männens högre andel i löner, även fördelningen av ledigheter.

5. Sammanfattning och diskussion

I den här avhandlingen har fokus varit på den könsmässiga skillnaden i uttaget av familjeledigheter i Finland under 2000-talet, samt olika orsaker och förklaringar till denna skillnad, med avseende att studera vilka orsaker som påverkar ledighetsuttaget, speciellt fädernas användning av ledigheter. Finlands familjeledighetssystem har till en viss mån påverkats av historiska faktorer såsom krigstiden och depressionsåren (1990-talet) när ersättningsnivåerna sjönk. Även om systemet omstrukturerats på 2000-talet har man fortfarande inte lyckats lyfta ersättningsnivåerna till det önskvärda, vilket även har påverkat fädernas andel av ledighetsuttaget. Finland har fortfarande en av de kortaste ledigheterna avsedda för fäder, vilket också kan ses som en direkt koppling till det låga utnyttjandet av ledigheten. Även om Finland har en ledighet öronmärkt för fäder och föräldraledigheterna kan delas lika mellan föräldrarna, är detta fråga om en valmöjlighet, som resulterar i att det fortfarande är modern som använder den största delen av ledigheterna.

De nordiska länderna och den nordiska familjeledighetsmodellen har en gemensam grundtanke som bygger på jämställdhet. Trots den gemensamma grundtanken så har varje nordiska lands familjeledighetsmodell utformats specifikt för det landet, vilket också betyder att de inte direkt går att jämföra familjeledighetsmodellerna med varandra på grund av olika ersättningsnivåer samt olika längder och kvoter reserverade för fäder. Det förblir tydligt att det trots en gemensam politisk strävan efter jämställdhet finns väsentliga skillnader i fädernas användning av föräldraledigheterna mellan länderna. Vad man kommit fram till är att det institutionella ramverket har en stor betydelse för fördelningen av ledigheterna, och speciellt fädernas uttag av ledigheter och kvoter tilldelade åt fäder som inte kan överföras till mödrar. Alla nordiska länder har använt sig av tilldelade kvoter, vilket har haft positiv effekt på fördelningen av ledigheterna.

Man kan påstå att det finns alla förutsättningar för att uppnå en jämställd föräldraledighet i Finland, men trots det är siffrorna mycket lägre än man hoppas på. Därför måste man söka förklaringar till varför fäder inte använder faderskapsledighet och mödrar tar ut den största delen av familjeledighet utanför det institutionella ramverket. Det är då man kan vända sig till teorier kring könsfördelning och roller, som ger ökad förståelse för hur och varför föräldrarna fördelar ledigheten som de gör. Samhällsstrukturen och den rådande könsordningen påverkar visserligen också föräldrarnas val. Görandet av kön (1987) och hushållsteorin (1991) ger en teoretisk förklaringsmodell till problemet. Även om teorierna i viss mån är föråldrade, ökar de

en förståelse för hur görandet av kön är samhälleligt influerat, och relateras till att politisk styrning har en effekt på män och kvinnor och förväntat beteende. Hushållsteorin ger däremot den biologiska aspekten, som tar i beaktande kvinnans födande, och hur traditionellt sett mannen ofta är förväntad att försörja familjen. Teorin nekar dock inte kvinnans möjligheter för att göra detsamma, utan allt handlar om att på bästa sätt maximera hushållets arbetsfördelning.

Av orsaker och förklaringar till fäders låga användning av ledigheter har utbildningsnivån och ställningen på arbetsmarknaden ett samband med vilka fäder som använder sig av ledigheter. Det har även konstaterats att det är lättare att ta ut ledighet om man arbetar i den offentliga sektorn och på arbetsplatser där fler fäder tar ut ledigheter, vilket har ansetts ha lite av en dominoeffekt och göra det mer socialt accepterat. Det har även konstaterats att attityder och det konservativa tankesättet inte har en lika stor påverkan, och detta ses som en positiv riktning, men man måste minnas att Finland fortfarande präglas av ett konservativt tankesätt som är förknippat med landets historia som i sin tur har en effekt på ledighetsuttaget. Likaså har ekonomi till en viss grad använts som ursäkt för att modern stannar hemma och fadern är på arbetsmarknaden, även om det inte alltid har varit det lönsammaste för familjen ekonomiskt sett. På samma sätt förväntas kvinnorna vara föräldralediga i något skede under anställningen, medan samma förväntning inte finns gällande män. Här verkar traditionella könsroller och uppfattningar i viss mån fortfarande ha en påverkan.

Framtidens föräldraledighetsmodell i Finland?

Den finska regeringen har beslutat att starta arbetet med att reformera familjeledigheten grundligt. Utvecklingen av familjeledighetssystemet har varit föremål för socialpolitisk debatt under en lång tid, och flera arbetsmarknadsparter och politiska grupper har lagt fram sina egna förslag på modeller för att reformera familjeledigheten. Syftet har varit tvåfaldigt: att dela familjeledigheterna jämnare mellan mödrar och fäder, samt att få mödrar att snabbare återvända till arbetsmarknaden. Mer flexibilitet krävs för att tillgodose familjernas behov och för fäder att stanna hemma med sina barn.

Två modeller har fått större stöd den senaste tiden. En av dem är 6+6+6-modellen som förslagits av SHM redan år 2009, och som grundläggare bakom förslaget är Lammi-Taskula och Salmi, som forskat mycket kring familjeledigheter. I korthet baseras systemet på att vardera föräldern

får en sex månaders ledighet och återstående sex månader får föräldrarna själv välja hur de fördelar ledigheten. Föräldraledigheten skulle således vara sammanlagt 18 månader, av vilken ersättningsnivån skulle vara 80 % av tidigare arbetsinkomst. I familjer med en förälder skulle istället denne själv få rättighet till de hela 18 månaderna. (Lammi-Taskula & Salmi, 2010.) Genom att begränsa föräldrarnas möjlighet till att samtidigt vara hemma med barnet försöker man uppmuntra mödrarna att snabbare återvända till arbetet och således stärka mödrars ställning på arbetsmarknaden, och uppnå en högre jämställdhet i föräldraskapet. Förutom lika fördelning så är graden på penningen högre, vilket förebygger föräldrarnas ekonomiska belastning. (Salmi, et al., 2009.)

Den andra är 1+7+7-modellen, som nu fått stöd av regeringen och högst troligen kommer vara den reform av familjeledighet som kommer träda i kraft i Finland. Den föräldrade lagstiftningen, inklusive ordvalen, har lovats reformeras till en modern nivå. Med det menar man att göra familjeledighet språkligt könsneutral och passande för alla typer av familjer, och reformen överger dagpenningar bundna till kön. Det totala antalet dagar skulle öka från nuvarande 11,5 månader till drygt 14 månader. Båda föräldrarna skulle få en lika stor kvot på 164 dagpenningdagar, cirka 6,6 månader. Av den egna kvoten kan 69 dagar överföras till en annan förälder. Dessutom skulle en gravid förälder få en dagpenning på ungefär en månad (så kallad moderskapstillägg) innan föräldrapenningen börjar, men hemvårdsstödet skulle behållas. Reformens prioritet är att öka jämställdheten mellan föräldrarna. Reformen är planerad att träda i kraft tidigast år 2021. (Riksdagen, 2020.) Reformen är en möjlighet att bygga ett familjeledighetssystem i linje med vad begreppet familj omfattar idag. Båda föräldrarna skulle få lika mängd dagpenning och även samma flexibilitet i deras användning. Flexibiliteten skulle öka ytterligare från den nuvarande modellen, och föräldrar får möjlighet att ta ut ledigheten fritt om de vill i flera kortare perioder över en längre tidsperiod. (SHM, 2020.)

En jämnare fördelning av familjeledigheter är en målsättning som har ett brett samhälleligt stöd. Diskussionen om en jämnare fördelning av familjeledigheterna handlar inte främst om valfrihet, utan om familjepolitik. Om systemet inte förnyas betyder det i praktiken att familjerna fortsätter att välja på samma sätt som tidigare, vilket resulterar i att mödrarna stannar hemma. Kostnaderna för föräldraledighet för arbetsgivare (och även arbetsgivarnas skyldigheter relaterade till föräldraledighetens flexibilitet) är även viktiga när man överväger hur en förändring av ledighet påverkar både anställda och arbete, inte minst ur ett könsperspektiv. Framförallt behövs en attitydförändring och en positiv inställning till föräldraskap på

arbetsplatser, i hela samhället och inom familjer, för att underlätta kombinationen av arbete och familj. Fäder får inte vara i en sidoroll när det kommer till att vara förälder, utan måste vara lika närvarande i barnets liv som modern från de första månaderna. Utan en reform av familjeledigheterna anses jämställdheten bli den stora förloraren. Min uppfattning är att detta är en tydlig indikation på att införande av denna modell i Finland skulle leda till att fäder i större utsträckning än nu skulle vara föräldralediga.

Nordisk familjeforskning visar tydligt att vårdledigheten och tillhörande hemvårdsstöd minskar kvinnors löner, inverkar negativt på karriärutvecklingen och gör att mödrar förblir borta från arbetslivet under en allt för lång tid. Finland har mest att tjäna på en reform som slopar hemvårdsstödet, eftersom vi har det generösaste vårdnadsbidraget, den minst generösa barnomsorgen och de lägsta sysselsättningsnivåerna för mödrar med barn under tre år. Min uppfattning är ur en jämställdhetssynvinkel att hemvårdsstödet därför borde slopas, eller åtminstone begränsas avsevärt. Slopandet eller begränsningen av hemvårdsstödet kunde främja fäders utnyttjande av ledigheter, som det visats göra exempelvis i Sverige.

Diskussion

Forskning visar att föräldrars lika möjligheter i arbetslivet, i familjen och i hushållsarbetet är beroende på landets familjepolitiska styrning, och i sin tur har familjeledighetssystemen inflytande på föräldrarnas jämställdhet. Familjepolitiken är därmed komplex, och det är svårt att hålla med om när det talas om en gemensam nordisk modell, då varje lands unika utformning av ledigheterna är väldigt olika. Onekligen är det jämställdheten mellan föräldrarna som står i centrum i samtliga nordiska länders politik, men som ovan konstaterats finns det essentiella skillnader i ländernas familjepolitiska åtgärder berörande föräldraledigheten och uppnådd jämställdhet, som exempelvis i Finland.

Frågan förblir ifall det är tillräckligt att det finns en modell som möjliggör lika fördelning av ledigheten enligt eget val eller om föräldrarna istället borde ha lika rättigheter baserade på tilldelade kvoter, eftersom fäder fortfarande använder mindre ledigheter än mödrar då ledigheten är fritt fördelbar, vilket kan förknippas med en vana att välja likadant som man alltid har gjort. Det har även konstaterats att användningen av ledigheterna inte enbart är baserat på

fäders val att vara lediga, utan andra faktorer som könsrelationer, arbetsmarknaden, attityder och ekonomi samt utbildning har även en stor betydelse, som avhandlingen lyft fram.

Vidare kan man påstå att Finland har förhållandevis mycket att göra för att uppnå statuset av jämnfördelad ledighet mellan föräldrarna. Detta kräver bland annat en förändring i attityder till vad som traditionellt sett är kvinnans och mannans uppgift, och det finns inte rum för konservativa tankesätt om rollfördelning i familjen. Därtill har det en väsentlig betydelse hur Finland väljer att utveckla sitt föräldraledighetssystem framöver.

Baserat på genomförda reformer i både Norden och i Finland så kan man konstatera att ökad individuell ledighet för fäder och ökad flexibilitet i ledighetsanvändningen kanske leder till de bästa resultaten om man vill öka fäders uttag av föräldraledighet. I Finland har ett problem varit att fäder endast använder den kortare tilldelade ledigheten, och mer sällan använder hela den tilldelade ledigheten. Detta kan bero på att det i Finland fortfarande finns ett mer konservativt tankesätt, vilket exempelvis hemvårdsstödet kan bidra till, och att arbetsgivare kanske inte är så villiga att betala lön för långa ledighetsperioder på mansdominerade yrkesområden. Dessutom har det påvisats att den begränsade flexibiliteten i ledighetsanvändningen och mödrars dominerande andel av vårdledighet gör att fäder sällan använder den längre faderskapsledigheten.

Teoretiker som West och Zimmerman samt Becker hävdar att det finns vissa roller och könsordningar i samhället, som uttrycker sig i beteendemässiga former som görandet av kön, samt en viss strukturbyggnad inom samhället och familjen om vem som sköter barn och vem som tjänar pengar. Forskning inom familjer och familjeledigheter bevisar att det delvis finns ett belägg för vad teoretikerna säger. Det finns könsbundna, traditionella mönster kvar när det gäller arbets- och ansvarsfördelningen i hemmet och i familjen. De reformer i familjeledighetssystemet som gjorts är därmed inte helt i linje med de politiskt hävdade jämställdhetsidealet i samhället, som skulle förutsätta en mer jämlik fördelning av olika typer av ansvar och arbete. Som Närvi (2018) påpekar har exempelvis historiska händelser en betydelse för hur könsordningar och roller inom samhället uttryckt sig, men samtidigt är det möjligt att påverka utvecklingen genom nya tankar om jämställdhet och lika fördelning av ledigheter i framtida familjeledighetsmodeller.

Utgående från Beckers teori kan man därmed tolka att samhällets struktur och uppbyggnad har en direkt påverkan på familjens struktur och fördelning. Exempelvis har kvinnornas sysselsättningsgrad ökat kraftigt, vilket i sin tur gjort att det skett en förändring av könsrollerna i familjelivet och arbetslivet. Trots det speglas traditionella roller i arbetsmarknadsanknytning fortfarande på föräldraledighetsuppdelningen. Detta kan bero på så kallad "självklar" uppfattning om vem som stannar hemma med barnet, vilket Närvi (2018) påpekar att härstammar från familjens rollfördelning över tid. Familjens rollfördelning över tid kan även ha en effekt på att orsakerna till att fäder inte använder ledigheter var ekonomiska faktorer, låg kompensationsnivå, faders arbetsintensitet och möjliga negativa effekter på faders arbetskarriär. Utöver dessa bottnar även förklaringar i förhållanden (roller) som är institutionaliserade i samhällsstrukturen, vilket gäller både könsbaserade löneskillnader och arbetsvillkor. Dessa bidrar till att reproducera mönstret med mannen som försörjare och kvinnan som vårdare. Detta stämmer även överens med forskningsresultat (t.ex. Närvi 2018, Miettinen 2017).

Man kan konstatera att det finns ett klart behov av ny forskning inom området eftersom familjeledighetsmodellen på 2000-talet ett flertal gånger "lappats" med olika förmåner och villkor. Man kunde bland annat rikta forskning på vilka de viktiga beståndsdelarna är som har en reaktion på faders användning av föräldraledigheter, speciellt faderskapsledighet. Man kan även fundera i vilken grad samhällsstrukturen om könsfördelning och förväntade roller påverkar uttaget. Då är det viktigt att fundera om tilldelade kvoter för fäder som "ta den eller förlora den" är ett av de främsta medlen för att påverka både föräldraledigheternas fördelning och också situationen på arbetsmarknaden och i hushållsarbetet.

Särskilt viktiga är även ersättningsnivåer, med vilka man kan motivera fäder att ta ut ledighet. Inkomster i relation till föräldraledighet kan ändras fort i och med vilken ersättningsnivån är i framtida föräldraledighetsmodeller för uttag av föräldraledigheter. Därför borde man fundera på om man vill uppnå jämställdhet, flexibilitet eller valfrihet i kommande modell, och huruvida vårdledigheten passar in i det moderna samhället. Vårdledigheten reflekterar finländska kvinnors arbetsdeltagande, och framhäver en politik som betalar för att kvinnor ska vara hemma.

Som Eydal, Rostgaard och Hiilamo (2019) konstaterar, är båda föräldrars möjligheter för att kombinera arbete och familj ett pågående arbete, långt ifrån genomfört. Risken är stor att man

gör som man har gjort tidigare, det vill säga att man lappar det gamla systemet som en lösning på att Finland inte längre har råd med den (nordiska) universella familjepolitiken. Därför har man oavsett konsekvenserna skjutit upp en reform inom området. Frågan förblir ifall vårdledigheten i Finland äventyrar faders användning av ledigheter, varvid jämställdheten blir den stora förloraren, igen.

Litteraturförteckning

Aalto, A-M. (2013). *Katsaus osittaisen hoitorahan käyttöön 2000-luvulla* (Työpapereita 43/2013). Hämtad 20 november 2019, från <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/38606/Tyopapereita43.pdf?sequence=1>

Arbetsavtalslag. 2001/55. *Arbetsavtalslag: Familjeledighet*. Hämtad 3 september 2019, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2001/20010055?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=arbetsavtalslag%202001%2F55>

Becker, G. (1991). *A treatise on the family*. [Elektronisk resurs]. (Enlarged edition). Hämtad 16 november 2018, från <https://brunofvieira.files.wordpress.com/2012/12/gary-becker-a-treatise-on-the-family.pdf>

Bekkengen, L. (2002). *Man får välja: om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Malmö: Liber.

Björnberg, U. (2013). Gender equality and Nordic family policy. I B. U. Björnberg, & M. Ottosen. (Red.), *Challenges for future family policy in the Nordic countries* (s. 207–228). Copenhagen: The Danish National Centre for Social Research.

Bloksgaard, L. (2015). Negotiating leave in the workplace: leave practices and masculinity constructions among Danish fathers. I B. G. Eydal, & T. Rostgaard (Red.), *Fatherhood in the nordic welfare states. Comparing care policies and practice* (s. 141-161). Bristol: The Policy Press.

Brandth, B., & Överli, B. (1998). *Omsorgspermisjon med "kjaerlig tvang" – En karleggin av fadrekvoten*. Trondheim: Allforsk.

Brandth, B., & Gíslason I.V. (2011). Family Policies and the best interest of children. I I. V. Gíslason, & G. B. Eydal (Red.), *Parental Leave, Childcare and Gender Equality in the Nordic Countries* (s. 109-145). Copenhagen: Nordic Council of Ministeries.

Ferrarini, T. (2006). *Families, States and Labour Markets: Institutions, Causes and Consequences of Family Policy in Post-War Welfare States*. Cheltenham: Edward Elgar.

Folkpensionsanstalten. (2016). *Vanhempainpäivärahaa sai ennätysmäärä isiä* (Tilastokatsaus). Hämtad 15 mars 2018, från http://www.kela.fi/documents/10180/1630864/Vanhempainpaivarahaa_sai_ennatysmaara_isia.pdf/6de7f6dc-c6f1-4392-a745-c9c930a149c7

Folkpensionsanstalten. (2017a). *Kelan lapsiperhe-etuustilasto* (Suomen virallinen tilasto). Hämtad 28 februari 2019, från https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/235512/Kelan_lapsiperhe-etuustilasto_2017.pdf?sequence=6&isAllowed=y

Folkpensionsanstalten. (2017b). *Förmåner till barnfamiljer* (Finlands officiella statistik). Hämtad 03 oktober 2018, från https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/186082/Kelan_lapsiperhe-etuustilasto_2016.pdf?sequence=6

Folkpensionsanstalten. (2018a). *Barnfamiljer*. Hämtad 10 november 2018, från <http://www.kela.fi/web/sv/barnfamiljer>

Folkpensionsanstalten. (2018b). *FPA förmåner i euro 2018* [Broschyr]. Hämtad 10 november 2018, från <https://www.kela.fi/documents/10180/0/Sifferbilaga+2018+utkomststod/90e58900-286d-44e0-a078-62d6d16a2274>

Folkpensionsanstalten. (2019). *Stöd för barnfamiljer. Familjeförmåner och stöd om ett barn insjuknar* [Broschyr]. Hämtad 26 februari 2019, från https://www.kela.fi/documents/10180/0/Barnfamiljer_broschyr_Fpa.pdf/6d203809-d1cc-4e46-b4ee-342332d21e04

Forssén, K., Jaakkola, A-M., & Ritakallio, V-M. (2008). Family Policies in Finland. I B. I. Ostner, & C. Schmitt (Red.), *Family policies in the context of family change: the Nordic countries in comparative perspective* (s. 75–88). Wiesbaden: VS Verlag für Sozialwissenschaften.

Försäkringskassan. (2018). Det som är bra delar man lika på. Hämtad 1 oktober 2018, från https://www.forsakringskassan.se/privatpers/foralder/dela-lika?gclid=EAIaIQobChMI6qSint3N2AIVKijTCh0KzgUtEAAYASAAEgIFKfD_BwE

Gíslason, I. (2007). *Parental Leave in Iceland. Bringing the Fathers in. Developments in the Wake of New Legislation in 2000.* Hämtad 20 mars 2020, från https://www.researchgate.net/publication/315056296_Parental_Leave_Bringing_the_Fathers_in

Granhölm, S. (2018). *Det finländska föräldraledighetssystemet och fäder användning av familjeledigheter.* (Kandidatavhandling, Åbo Akademi, Vasa).

Haas, L., & Rostgaard, T. (2011). Fathers' right to paid parental leave in the Nordic countries; Consequences for the gendered division of leave. *Community, Work & Family*, 14(2), 177–195. doi: 10.1080/13668803.2011.571398

Haataja, A., (2016). Pieniä ja suuria reformeja pienten lasten perheille suunnatuissa perhevapaissa ja -etuuksissa. I A. Haataja, I. Airio, M. Saarikallio-Torp, & M. Valaste (Red.), *Laulu 573 566 perheestä: Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla* (s. 36–80). Hämtad 15 oktober 2019, från https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/163822/Laulu_573566_perheesta.pdf?sequence=1

Haataja, A., & Nyberg, A. (2006). Diverging paths? The dual-earner/dual-carer model in Finland and Sweden in the 1990s. I B. A. Ellingsaeter, & A. Leira (Red.), *Politicizing parenthood in Scandinavia: gender relations in welfare states* (s. 217–239). Bristol: The Policy Press.

Haavind, H. (2000). *Kjønn og fortolkende metode: Metodiske muligheter i kvalitativ forskning.* Oslo: Gyldendal akademisk.

Hiilamo, H. (2002). *The rise and fall of Nordic family policy: historical development and changes during the 1990s in Sweden and Finland.* (Doktorsavhandling, Åbo Universitet, Åbo) Helsinki: Stakes.

Hiilamo, H. (2006). *Akantappolaista isäkiintiöön: perhepolitiikan pitkä linja Suomessa ja Ruotsissa*. Helsinki: Stakes.

Institutet för hälsa och välfärd. (2020). Arbete. Hämtad 23 januari 2020, från <https://thl.fi/sv/web/jamstallldhet/jamstallldhet-i-finland/arbete>

Institutet för hälsa och välfärd. (2018a). Perhevapaajärjestelmä ja korvaukset. Hämtad 22 november 2018 från <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/perhevapaatutkimus/perhevapaajarjestelma-ja-korvaukset>

Institutet för hälsa och välfärd. (2018b). Työpaikkojen käytännöt ja esimiehen tuki avainasemassa isien perhevapaaratkaisuisissa. Hämtad 19 januari 2018, från https://www.thl.fi/fi/-/tyopaikkojen-kaytannot-ja-esimiehen-tuki-avainasemassa-isien-perhevapaaratkaisuisissa?redirect=https%3A%2F%2Fwww.thl.fi%2Ffi%2Fetusivu%3Fp_p_id%3D101_INSTANCE_tcsSJTqcGl0N%26p_p_lifecycle%3D0%26p_p_state%3Dnormal%26p_p_mode%3Dview%26p_p_col_id%3Dcolumn-2-1-3%26p_p_col_pos%3D1%26p_p_col_count%3D2

Institutet för hälsa och välfärd. (2018c). Tilastotietoa perhevapaiden käytöstä. Äitiys-, isyys- ja vanhempainvapaan käyttö. Hämtad 20 september 2018, från <https://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/perhevapaatutkimus/tilastotietoa-perhevapaiden-kaytosta>

Johansson, T. (2009). *Familjeliv*. Malmö: Liber.

Jonung, C., & Persson-Tanimura, I. (1987). Nationalekonomisk forskning ur kvinno- och jämställdhetsperspektiv. *Tidskrift för genusvetenskap*. (1), 4–20. Hämtad 25 november 2018, från <http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/tgv/article/download/1451/1264>

Jäntti, M. (2010). Lapsiköyhydestä Suomessa. I B. U. Hämäläinen, & O. Kangas (Red.) *Perhepiirissä* (s. 62–76). Helsinki: Kelan tutkimusosasto. Hämtad 15 december 2018, från <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/17471/perhepiirissa.pdf?sequence=5>

Kautto, M. (2001). *Diversity among welfare states. Comparative studies on welfare state adjustment in Nordic Countries*. (Doktorsavhandling, Helsingfors Universitet, Helsingfors). Helsinki: Stakes.

Kellokumpu, J. (2007). *Perhevapaiden kehitys 1990-2005: Isillä päärooli uudistuksissa, sivurooli käyttäjinä*. (Raportteja 10). Hämtad från Näringslivets forskningsinstituts webbplats 15 november 2018, <https://etla.fi/to/perhejaura/muuta/r10web.pdf>

Kiianmaa, N. (2012). *Jämställdhetsbarometer 2012*. (Social- och Hälsovårdsministeriets publikationer 2013:6). Hämtad från Statsrådets webbplats 16 november 2018, http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/69945/URN_ISBN_978-952-00-3401-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kontula, O. (2018). *Perhebarometri 2018, 2020-luvun perhepolitiikka*. (Katsauksia E52/2018). Hämtad från Väestöliittos webbplats 19 mars 2020, http://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/0428e8d3f5e9a5d434d5b4af6c053b53/1584606671/application/pdf/9136344/netti%202020-luvun%20perhe_Baro2018.pdf

Koskenvuo, K. (2016). Perhevapaiden vaikutus eläkkeeseen 1980-luvulta 2000-luvulle. I A. Haataja, I. Airio, M. Saarikallio-Torp, & M. Valaste (Red.), *Laulu 573 566 perheestä: Lapsiperheet ja perhepolitiikka 2000-luvulla* (s. 36–80). Hämtad 15 oktober 2019, från https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/163822/Laulu_573566_perheesta.pdf?sequence=1

Kosonen, L. (2009). Isät kotiin kiintiövapaalla? *Sosiaalivakuutus*. 47(1), 4–6. Hämtad 9 oktober 2018, från http://www.kela.fi/documents/10180/12149/sosvak_1_2009_netti.pdf

Lag om barndagvård. 36/1973. Hämtad 5 mars, 2020, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/1973/19730036>

Lag om ändring av lagen om arbetsavtal. 30/1985. Hämtad 22 mars 2020, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/1985/19850030>

Lag om ändring av sjukförsäkringslagen. 1075/2002. Hämtad 22 mars 2020, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2002/20021075?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=1075%2F2002>

Lag om ändring av sjukförsäkringslagen. 678/2014. Hämtad 22 mars 2020, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2014/20140678?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=63%2F2014>

Lag om ändring av sjukförsäkringslagen. 1658/2015. 11 kap. Beloppet av dagpenningsförmånerna. Hämtad 22 mars 2020, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2015/20151658?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=1658%2F2015#Lidp447450240>

Lag om småbarnspedagogik. 1973/36. Hämtad 10 oktober 2018, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/1973/19730036>

Lag om ändring av lagen om småbarnspedagogik. 2016/108. Hämtad 20 mars 2020, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2016/20160108>

Lag om ändring av 9 kap. 10 a § i sjukförsäkringslagen. 962/2009. Hämtad 10 oktober 2019, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2009/20090962>

Lammi-Taskula, J. (2007). *Parental Leave for Fathers? Gendered conceptions and Practices in Families with Young Children in Finland.* (Research Report 166). Hämtad 15 mars 2020, från <https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/67759/978-951-44-7122-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lammi-Taskula, J. (2008). Doing Fatherhood: Understanding the Gendered Use of Parental Leave in Finland. *Fathering: A Journal of Theory Research and Practice about Men as Fathers*, 6(2), 133–148. Doi: 10.3149/fth.0602.133.

Lammi-Taskula, J., Karvonen, S., & Ahlström, S. (Red.) (2009). *Lapsiperheiden hyvinvointi 2009.* Hämtad 15 oktober 2018, från <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80047/0e6f5676-9ccf-4490-8496-45c7b3acce5f.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Lammi-Taskula, J., & Salmi, M. (2013). Perhevapaat ja sukupuolten tasa-arvo. I B. M. Pietiläinen (Red.) *Työ, talous ja tasa-arvo.* (s. 187–194). Helsinki: Tilastokeskus.

Lammi-Taskula, J., Salmi, M., & Närvi, J. (2017). Isien perhevapaat. I B. M. Salmi, & J. Närvi (Red.) *Perhevapaat, talouskriisi ja sukupuolten tasa-arvo*. (s. 105–134). Hämtad 10 februari 2020 från Institutet för Hälsa och Välfärds webbplats:
<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/hankkeet-ja-ohjelmat/perhevapaatutkimus>

Lister, R. (2009). A Nordic Nirvana?: Gender, Citizenship, and Social Justice in the Nordic Welfare States. *Social Politics*, 16(2), 242–278. doi: 10.1093/sp/jxp007

Lundberg, S., & Pollak, R. (1997). Bargaining and Distribution in Marriage. *Journal of Economic Perspectives*, 10(4), 139–158. Hämtad 06 januari 2019, från
<https://pubs.aeaweb.org/doi/pdfplus/10.1257/jep.10.4.139>

Mandel, H., & Semyonov, M., (2006). A Welfare State Paradox: State Interventions and Women's Employment Opportunities in 22 Countries. *American Journal of Sociology*, 111(6), 1910–1949. doi: 10.1086/499912

Mesterton, K. (2008). *Faedre med højere stilling holder længere barselorlov*. Köpenhamn: Danmarks Statistik.

Miettinen, A. (2017). *Tre myter om familjeledigheter – en jämförelse av föräldraledigheterna i de nordiska länderna*. [Elektronisk resurs] Hämtad 17 december 2019, från
https://www.tankesmedjan.fi/Site/Data/2477/Files/Tre%20myter%20om%20foeraeldraledigheter%20-%20slutgiltig%20-%20webbversion%2017_10_2017.pdf

Morgan, K. J., (2008). The Political Path to a Dual Earner/Dual Carer Society: Pitfalls and Possibilities. *Politics & Society*, 36(3), 403–420. doi:10.1177/0032329208320569

Nordenmark, M. (2014). Gender regime, attitudes towards childcare and actual involvement in childcare among fathers. I G.B. Eydal & T. Rostgaard (Red.) *Fatherhood in the Nordic welfare States: Comparing Care Policies and Practice* (s. 163–184). Bristol: Policy Press.

Nygård, M. (2010). Family policy in the context of social change and post-industrialism – A study of family policy positions among Finnish parties 1970–2007. *Social and Public Policy Review*, 4(1), 50–78.

Nygård, M. (2013). *Socialpolitik i Norden: En introduktion*. Lund: Studentlitteratur.

Nygård, M., Härtull, C., Wentjärvi, A. & Jungerstam, S. (2016) Poverty and Old Age in Scandinavia: A Problem of Gendered Injustice? Evidence from the 2010 GERDA Survey in Finland and Sweden. *Social Indicators Research*. 132(2), 681–698. doi: 10.1007/s11205-016-1313-6

Närvi, J. (2018). *Isä hoitaa – vai hoitaako? Väestökyselyn ja haastattelujen tuloksia isien perhevapaiden käytöstä*. (Työpaperi 1/2018). Hämtad 1 mars 2019, från Institutet för hälsa och välfärd's webbplats,
http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136012/URN_ISBN_978-952-302-995-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

O'Brien, M. (2009). Fathers, Parental Leave Policies and Infant Quality of Life: International Perspectives and Policy Impact. *The annals of the American Academy of Political and Social Science*, 624(1), 190–213. doi: 10.1177/0002716209334349

OECD. (2019). *Education at a Glance 2019: OECD Indicators*. Hämtad 23 januari 2020, från <https://doi.org/10.1787/f8d7880d-en>.

OECD. (2011). *Doing better for families*. Hämtad 16 oktober 2019, från <https://www.oecd.org/social/family/47849499.pdf>

Paaianen, P. (2006). *Perhebarometri 2006. Päivisin leiväntuoja, iltaisin hoiva-isä*. (Väestöntutkimuslaitoksen katsauksia E24/2006). Hämtad 15 februari 2019, från https://vaestoliitto-fi-bin.directo.fi/@Bin/ca8b542a36ec709efde7b28425a73c06/1588171439/application/pdf/4953160/Perhebarometri%202006_web.pdf

Pierson, P. (2000). Three worlds of welfare state research. *Comparative Political Studies*, 33(6/7), 791–821. Hämtad 5 mars 2019, från <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/001041400003300605>

Riksdagen. (2020). Perhevapaaudistus. Hämtad 20 april 2020, från https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/perhevapaaudistus.aspx#kirjallisuus

Risman, B. (1998). *Gender Vertigo. American families in transition*. New Haven, Connecticut: Yale University Press.

Rostgaard, T., & Lausten, M. (2015). The coming and going of the father's quota in Denmark: consequences for fathers' parental leave take-up. I. B. G. Eydal, & T. Rostgaard (Red.). *Fatherhood in the Nordic welfare states. Comparing care policies and practice* (s. 277–301). Bristol: The Policy Press

Rothstein, B. (1999). Den moderna könsfördelningens grundbult. *Statsvetenskaplig tidskrift*, 102(1), 8–9. Hämtad 28 oktober 2018, från <http://journals.lub.lu.se/index.php/st/article/download/3119/2679>

Rönsen, M., & Sundström, M. (2002) Family Policy and After-birth Employment Among New Mothers – A Comparison of Finland, Norway and Sweden. *European Journal of Population*, 18(2), 121–152. Hämtad 1 mars 2019, från <https://link.springer.com/content/pdf/10.1023%2FA%3A1015532305179.pdf>

Salmi, M. (2004) Arkielämä kokoa yhteen työn ja perheen. I B. J. Lammi-Taskula, & M. Salmi (Red.) *Puhelin, mummo vai joustava työaika?: Työn ja perheen yhdistämisen arkea*. (s. 11–28). Helsinki: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus.

Salmi, M., Lammi-Taskula, J., & Närvi, J. (2009). *Perhevapaat ja työelämän tasa-arvo*. Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriö: Edita Publishing.

Sjukförsäkringslag. 2004/1224. *Sjukförsäkringslag: Föräldradagpenningar*. Hämtad 26 september 2019, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/2004/20041224?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=sjukförsäkringslag>

Sjukförsäkringslag (upphävd). 1963/364. Hämtad 26 september, 2019 från <https://www.finlex.fi/sv/laki/ajantasa/kumotut/1963/19630364>

SNS. (2016). *Nordisk familjepolitik och jämställdhet på arbetsmarknaden*. (Analys 34). Hämtad 04 augusti 2019, från https://snsse.cdn.triggerfish.cloud/uploads/2020/02/sns_analys_nr_34.pdf

Social och hälsovårdsministeriet. (2013). *Barn- och familjepolitiken i Finland* [Broschyr]. Hämtad 10 januari 2019, från http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/69915/URN_ISBN_978-952-00-3376-7.pdf

Social och hälsovårdsministeriet. (2015). *Jämställdhetslagen 2015* [Broschyr]. Hämtad 9 september 2018, från http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74729/Tasa-arvolaki_2015_sv_Julkariin.pdf

Social och hälsovårdsministeriet. (2016). *Jämställdhet i Finland*. [Broschyr]. Hämtad 9 september 2018, från https://stm.fi/documents/1271139/5825378/sukupuolten_tasa_arvo_suomessa_SWE_verkko_V1.pdf/339a913a-9c04-4ef7-97c0-16bfca5768ed/sukupuolten_tasa_arvo_suomessa_SWE_verkko_V1.pdf.pdf

Social- och Hälsovårdsministeriet. (2018). Finland en föregångare i fråga om jämställdhet mellan könen. Hämtad 02 december 2018, från <http://stm.fi/sv/finland-ar-en-foregangare-inom-jamstallldhet>

Social- och Hälsovårdsministeriet. (2020). Reformen av familjeledigheterna syftar till att öka välbefinnandet och jämställdheten. Hämtad 20 april 2020, från https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/perhevapaaudistus-tahtaa-perheiden-hyvinvointiin-ja-tasa-arvon-lisaamiseen

Statsrådet. (2020). Reformen av familjeledigheterna syftar till att öka välbefinnandet och jämställdheten. Hämtad 15 april 2020, från https://valtioneuvosto.fi/sv/artikkeli/-/asset_publisher/1271139/perhevapaaudistus-tahtaa-perheiden-hyvinvointiin-ja-tasa-arvon-lisaamiseen

Statsrådets förordning om tjänsteutbudsrådet för hälso- och sjukvården. 63/2014. Hämtad 22 mars 2020, från <https://www.finlex.fi/sv/laki/alkup/2014/20140063?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=63%2F2014>

Takala, P. (2005). *Uuden isyysvapaan ja isän muiden perhevapaiden käyttö*. (Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 43/2005). Hämtad 5 januari 2019, från <https://core.ac.uk/download/pdf/14903194.pdf>

Toczydlowska, E. (2016). *Children in the Bottom of Income Distribution in Europe: Risks and Composition* (Innocenti Working Paper 12/2016). Hämtad 15 oktober 2018, från <https://www.unicef-irc.org/publications/838-children-in-the-bottom-of-income-distribution-in-europe-risks-and-composition.html>

Varjonen, S. (2011). *Äidin hoiva, jaettu vanhemmuus – ja vapaus valita. Perhevapaiden uudistamisen argumentointi 1970-luvulta 2000-luvulle*. (Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 118). Hämtad 22 januari 2019, från <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/27824/Tutkimuksia118.pdf?sequence=3&isAllowed=y>

Vladimarsdóttir, F. (2006). *Nordic experiences with parental leave and its impact on equality between women and men*. (TemaNord 2006:531). Hämtad 1 mars 2019, från <http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:701827/FULLTEXT01.pdf>

West, C. & Zimmerman, D. (1987) Doing Gender. *Gender & Society*, 1(2), 125–151. Hämtad 9 november 2018, från <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0891243287001002002>

Tabellförteckning:

Tabell 1.

Miettinen, A. (2017, s. 27). *Tre myter om familjeledigheter – en jämförelse av föräldraledigheterna i de nordiska länderna*. [Elektronisk resurs] Modifierad 15 maj 2020, från https://www.tankesmedjan.fi/Site/Data/2477/Files/Tre%20myter%20om%20foeraeldraledigheter%20-%20slutgiltig%20-%20webbversion%2017_10_2017.pdf

Tabell 2.

FPA-statistik. (2019, s. 26-27). *Förmåner till barnfamiljer 2019*. Modifierad 15 maj 2020, från

https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/314721/Kelan_lapsiperhe_etuustilasto_2019.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tabell 3.

NOSOSCO. (2017, s. 56). Social Protection in the Nordic Countries. Scope, Expenditure and Financing. Copenhagen: Nordic Social Statistical Committee. Modifierad 15 mars 2020, från <http://norden.diva-portal.org/smash/get/diva2:1148493/FULLTEXT02.pdf>

Figurförteckning:

Figur 1.

Folkhälsan. (2019, s. x). *Nytt system för familjeledigheter – ett nödvändigt gott*. Modifierad 15 maj 2020, från <https://www.folkhalsan.fi/tidningen-folkhalsan/artiklar/familjeledighet/>

Figur 2.

Statistikdatabasen Kelasto. (2019). *Mottagare av utbetalda föräldrapenningar och utbetalda dagpenningar*. Omarbetad 20 maj 2020, från <https://www.kela.fi/web/sv/statistikdatabasen-kelasto?inheritRedirect=true>

Figur 3.

Statistikdatabasen Kelasto. (2019). *Mottagare av barnavårdsstöd och utbetalda barnavårdsstöd*. Omarbetad 20 maj 2020, från <https://www.kela.fi/web/sv/statistikdatabasen-kelasto?inheritRedirect=true>